

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERE YÖNELİK
HUKUKİ ZEMİN VE POLİTİKA BELGELERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEYDANUR TURAN

BALIKESİR, 2023

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERE YÖNELİK
HUKUKİ ZEMİN VE POLİTİKA BELGELERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEYDANUR TURAN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ŞENİZ ANBARLI BOZATAY

BALIKESİR, 2023

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda 202012533006 numaralı Şeydanur TURAN'ın hazırladığı "TÜRKİYE'DE ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERE YÖNELİK HUKUKİ ZEMİN VE POLİTİKA BELGELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. Hikmet YAVAŞ

İmza

Üye (Danışman) Prof. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY

İmza

Üye Dr. Öğr. Üyesi Sinem ŞAHNAGİL

İmza

.../.../...

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

..../..../20...

İmza

Şeydanur TURAN

ÖNSÖZ

Eğitimin temel işlevi düşünülduğünde bireylerin yeteneklerine uygun bir şekilde gelişimlerinin desteklenerek, mevcut potansiyellerinin en üst düzeye çıkarılması; farklı bilişsel yetenekler ile dünyaya gelmiş çocukların eğitimlerinin farklılaştırılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Ülkenin geleceğine yön vermesi açısından nitelikli beşeri sermayenin doğru kullanımında, özel yetenekli bireylere yönelik geliştirilecek etkin politikaların varlığı ise tüm dünyanın üzerinde durduğu konular arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan tez çalışması ile Cumhuriyet döneminden günümüze kadarki süreçte, özel yetenekli bireylere dair hukuki zemin ve politika belgeleri incelenerek, özel yetenek alanına ilişkin düzenlemelere olan ihtiyacın varlığına dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın ortaya çıkış sürecinde kıymetli düşüncelerini, bilgilerini paylaşarak tez yazım sürecinde motive eden ve yol gösteren değerli danışman hocam Sn Prof. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY'a; özel yetenekliler alanı ile tanışmama vesile olan kıymetli ZİHNİLATİF dernek başkanım Zeliha KAHRAMAN ile ZİHNİLATİF ailesine; süreç boyunca desteğini hissettiğim Uzm. Öğrt. Rabiye KAHRAMAN'a; T3 Vakfı Özdemir Bayraktar Milli Teknoloji Burs Programı ile Deneyap Teknoloji Atölyelerinde geleceğin teknoloji yıldızları, yetenekli öğrencilere mentorluk yapma imkanı sağlayan başta Selçuk BAYRAKTAR ve Haluk BAYRAKTAR olmak üzere tüm T3 Vakfı ailesine; her anımda yanımda olan canım annem Selma TURAN ve babam Nurullah TURAN ile canım kardeşlerime saygılarımla teşekkürlerimi sunarım.

BALIKESİR, 2023

ŞEYDANUR TURAN

ÖZET

TÜRKİYE'DE ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERE YÖNELİK HUKUKİ ZEMİN VE POLİTİKA BELGELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

TURAN, Şeydanur

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY

2023, 93 Sayfa

Ülkelerin en değerli sermayesini nitelikli insan gücü oluşturmaktadır. Beşeri sermaye olan insan gücüne etkin eğitim ve istihdam olanakları sağlanması, ülkenin geleceğine yön vermesi ile ilişkili bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel yetenekli bireyler, akranlarına göre daha hızlı öğrenme süreci geçirmeleri, yaratıcılık ve sanat alanlarındaki yüksek performansları ile liderlik ve akademik yeteneğe sahip olmaları, soyut fikirleri kavrayarak ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi sevmeleri dolayısıyla beşeri sermayenin lokomotif gücünü oluşturmaktadırlar. Nitelikli beşeri sermayenin yetiştirilmesinde eğitim programlarının önemi, tüm dünyanın üzerinde durduğu, alana ilişkin yasal korumalar geliştirdiği ve politika ürettiği bir konudur. Bireylerin yeteneklerine uygun biçimde gelişimlerini sağlayarak mevcut potansiyellerinin en üst düzeyde işlerlik kazanması eğitimin temel işlevlerinden biridir.

Temel bir insan hakkı olan eğitim hakkının farklı bilişsel yetenekler ile dünyaya gelmiş her çocuğa mutlak bir eşitlik anlayışı ile farklılaştırılmadan uygulanması eğitimin temel işlevine aykırı bir sonucu beraberinde getirmektedir. Üstün zekâ ve özel yetenek ile dünyaya gelmiş bir çocuğun yeteneklerini keşfederek hem kendisini gerçekleştirme hem de ülkesi ve insanlığa katkı sağlaması için ülkelerin alana ilişkin politikaya sahip olması, aynı zamanda elindeki hazinenin farkında olduğu anlamına da gelmektedir. Özel eğitim gereksinimi olan özel yetenekli bireylere yönelik alana özgü geliştirilecek politika ve uygulamalar nitelikli beşeri sermayenin doğru ve etkin bir şekilde kullanımını mümkün kılacaktır.

Çalışmada nitelikli beşeri sermaye bakımından oldukça zengin olan Türkiye’de özel yetenekli bireylere özgü politika geliştirme ve uygulama konusunda çocuğun üstün yararını gözeterek üstün yönlerini bütüncül olarak ele alan bir kamu politikasının varlığına rastlanamamıştır. Çalışmada Cumhuriyet tarihinin başlangıcından günümüze kadar gelişen süreçte özel yetenekliler alanına ilişkin mevzuatın yanı sıra konuya ilişkin diğer hukuki normlar incelenmiş; kalkınma planları, şura kararları ve diğer politika belgelerinde yer alan düzenlemelerin uygulamaya yansıyan yönleri bakımından değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Beşeri Sermaye, Özel Yetenek, Eğitim, Hak, Politika.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF THE LEGAL GROUND AND POLICY DOCUMENTS FOR SPECIAL GIFTED INDIVIDUALS IN TÜRKİYE

TURAN, Şeydanur

Master Thesis, Department of Political Science and Public Administration

Adviser: Prof. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY

2023, 93 Pages

The most important fund of countries are manpower. Enabling manpower an effective education and employment opportunities to shape the future of the country is stated as an important issue. Individuals with special talents, who have a faster learning process compared to their peers, have academic skills that are ahead in creativity, art and leadership capacity, can understand abstract ideas, like to act independently in their fields of interest, and perform at a high level; constitute the locomotive power of human capital.

The importance of education programs in raising qualified human capital is an issue that the whole world focuses on, develops legal protections in the field and produces policies. One of the basic functions of education is stated as bringing individuals' current potential to force at highest level by enabling individuals to develop in the line with their abilities. The application of the right to education, which is a fundamental human right, to every child born with different cognitive abilities, with an understanding of absolute equality, brings along a result contrary to the basic function of education. The fact that a country has a policy regarding the gifted children, who were born with a gifted intelligence and special talents, to realize their and contribute to humanity and their country, means that the country is aware of the source in its hands. To use human capital in a correct and effective way, policies and practices should be developed for the field for gifted people that require special education.

Although our country, which is very rich in terms of qualified human capital, has made progress in many areas, it cannot be said that it has reached a sufficient level in developing and implementing policies specific to gifted individuals. In this

study, besides the constitutional and legal studies on the field of gifted people, other legal norms related to the subject have been examined in the process that has developed from the beginning of the history of the Republic to the present; evaluations were made on the implementation aspects of the regulations in development plans, council decisions and other policy documents.

Keywords: Human Capital, Gifted Abilities, Education, Right, Policy.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Problemi	1
1.2.Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Varsayımları	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Tanımlar	4
2. İLGİLİ ALANYAZIN	7
2.1. Kuramsal Çerçeve	7
2.1.1. Zekâ ve Yetenek	7
2.1.2. Zekânın Ölçülmesi	9
2.1.3.Özel Yetenekli Birey Kavramının Gelişimi: Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek	11
2.1.4.Üstün Yetenekli Bireylerin Özellikleri.....	13
2.1.5.Üstün Yeteneğin Tanılanması.....	16
2.2. İlgili Araştırmalar	18
3. YÖNTEM.....	20
3.1.Araştırmanın Modeli	20
3.2. Evren ve Örneklem.....	20
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	21
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	21
3.5. Verilerin Analizi.....	21
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	23
4.1. Eğitim Hakkı	23
4.1.1. Eğitim Kavramına Genel Bakış	24
4.1.2. Hak Kavramı.....	27
4.1.3. Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Eğitim	29

4.2. Özel Yetenekli Bireylerin Eğitim Hakkının Eşitlik İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi	33
4.2.1. Eşitlik	33
4.2.1.1. Şekli Eşitlik	35
4.2.1.2. Maddi Eşitlik	36
4.2.2. Özel Yetenekli Bireylerin Eğitim Haklarına İlişkin Anayasal Güvence... 37	
4.2.3. Uluslararası Hukuki Metinlerde Yer Alan Düzenlemeler Çerçevesinde Özel Yetenekli Bireylerin Eğitim Hakkı	40
4.3. Türk Mevzuatında Özel Yetenekli Bireyler	45
4.3.1. Kanuni Düzenlemeler	45
4.3.1.1. 1416 Sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkındaki Kanun	46
4.3.1.2. 5245 Sayılı İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun	46
4.3.1.3. 6660 Sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun	47
4.3.1.4. Milli Eğitim Temel Kanunu	47
4.3.1.5. 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu.....	48
4.3.1.6. 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname	48
4.3.2. Yönetmelik ve Yönergeler	49
4.3.2.1. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği	49
4.3.2.2. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği.....	51
4.3.2.3. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği	52
4.3.2.4. İlköğretimde Yöneltilme Yönergesi	53
4.3.2.5. Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi	53
4.4. Türkiye'de Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Politikalar ve Uygulamalar	54
4.4.1. Türk Politika Belgelerinde Özel Yetenekli Bireyler	54
4.4.1.1. Milli Eğitim Şurası Kararları	55
4.4.1.2. Kalkınma Planları.....	57
4.4.1.3. Hükümet Programları.....	61
4.4.2. Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Çeşitli Uygulamalar	62
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	70
5.1. Sonuçlar.....	70
5.2. Öneriler.....	75
KAYNAKÇA.....	78

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ARGEM	: Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi Lisesi
ASIS	: Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği
AYM	: Anayasa Mahkemesi
b.	: Baskı
BİLSEM	: Bilim ve Sanat Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
Dü.	: Düzenleyen
Ed.	: Editör
GEE	: Gazi Eğitim Enstitüsü
HAYEF	: Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi
IQ	: Intelligence Quotient
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyanname
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ÖEHY	: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği
ÖEMÇK	: Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu
s.	: sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEVİTÖL	: Türk Eğitim Vakfı Özel İnanç Lisesi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

1. GİRİŞ

Ülkelerin en değerli sermayesini oluşturan nitelikli beşeri gücün kullanımı hakkında devletlerin politika geliştirme süreçleri günümüzde önemli bir konudur. Bu tez, Cumhuriyet tarihinin başlangıcından günümüze kadar olan süreçte nitelikli beşeri sermaye olan özel yetenekli bireylere yönelik geliştirilen hukuki norm ve politikaların derlemesi niteliği taşımaktadır. Çalışmada Türkiye'nin özel yetenekli bireylere yönelik oluşturduğu hukuki zemin ve uygulamada karşılık bulan politikalarına yer verilmiştir.

Çalışmada özel yetenekli birey kavramının anlaşılmasına katkı sunabilmek adına ilişkili kavramlar olan zekâ, yetenek, üstün zekâ ve üstün yetenek kavramları açıklanmıştır. Zekânın ölçülmesinde kullanılan yöntemler hakkında bilgi verilerek Türkiye'de özel yetenekli bireylerin belirlenmesinde izlenen süreç ifade edilmiştir.

İlgili alan yazın çalışması akabinde oluşturulan kuramsal çerçeve sonrasında, Türkiye bağlamında özel yetenekli bireylere yönelik mevzuat ile politika belgeleri incelenerek konuya ilişkin düzenlemeler, uygulama boyutuyla değerlendirilmiştir.

Cumhuriyet tarihinde özel yetenek alanına yönelik atılan adımların derlendiği bu çalışma ile Türkiye'nin nitelikli beşeri gücün lokomotif unsuru olan özel yetenekli bireylere yönelik geliştireceği politikalara katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Bu bölümde çalışmaya ilişkin problem ve alt problemler ifade edilerek çalışmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları açıklanmış, metin içerisinde yer alan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1.Araştırmanın Problemi

Bireysel ve gelişim özellikleri dolayısıyla eğitim ihtiyaçları bakımından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren, normal eğitimden faydalanamayan bireyler özel eğitime ihtiyaç duyarlar. Özel eğitim ihtiyacı bulunan birey sınıflandırmasını engelli bireyler ve özel yetenekli bireyler olmak üzere iki ana

grupta toplamak mümkündür. Dolayısıyla özel yetenekli bireyler de tıpkı engeli dolayısıyla normal eğitimden faydalanamayan dezavantajlı bireylerdir. Özel eğitim ihtiyacı bulunan özel yetenekli bireylere özgü Cumhuriyet tarihinin başlangıcından günümüze kadar olan süreçte çocuğun üstün yararının gözetilerek sınırlılıkları ile üstün yönlerinin bütüncül olarak ele alındığı politikaların geliştirilememesi ve özel eğitim ihtiyacının dikkate alınarak sosyal desteklerden faydalanılabilecek bir program içeren uygulamanın mevcut olmaması araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Çalışmanın problemi kapsamında ele alınan alt problemleri aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Normal eğitimden faydalanamayan bireyler için farklılaştırılmış eğitim programlarının uygulanması eşitlik ilkesine aykırılık teşkil eder mi?
- Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin, eğitim süreçlerinde farklılaştırılmaya gidilmeden normal eğitim müfredatının izlenmesi temel bir insan hakkı olan eğitim hakkının ihlalini oluşturur mu?
- Özel eğitim ihtiyacı olan bireylere yönelik uygulanacak eğitim programlarının Anayasal bir dayanağı var mıdır?
- Gerek ulusal gerekse taraf olduğumuz uluslararası hukuk normları kapsamında Türkiye'nin özel yetenekli bireylere yönelik kamu politikası oluşturma yükümlülüğü bulunmakta mıdır?
- Özel yetenekli bireylere yönelik Türk mevzuatında yapılan çalışmalar ihtiyacı karşılamaya yeterli midir?
- Özel yetenekli bireylere yönelik politika belgelerinde yer alan amaç, hedef ve gerekliliklerin uygulamaya yansıyan yönleri nelerdir?

1.2.Araştırmanın Amacı

Temel bir insan hakkı olan eğitim hakkı bağlamında, özel yetenekli bireylere yönelik farklılaştırılmış eğitim programları uygulanmasının eşitlik ilkesine aykırılık taşımadığı yasal gerekçeler ile açıklanarak politika metinlerinde özel yetenek alanına ilişkin düzenlemelere olan ihtiyacın varlığına dikkat çekilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Eğitimin temel işlevi düşünüldüğünde bireylerin yeteneklerine uygun bir şekilde gelişimlerinin desteklenerek, mevcut potansiyellerinin en üst düzeye çıkarılması; farklı bilişsel yetenekler ile dünyaya gelmiş çocukların eğitimlerinin farklılaştırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Nitelikli beşeri sermayenin yetiştirilmesinde eğitim politikalarının önemi ise tüm dünyanın üzerinde durduğu bir konu olarak güncelliğini korumaktadır. Ülkenin geleceğine yön vermesi açısından nitelikli beşeri sermayenin doğru kullanımında, özel yetenekli bireylere yönelik geliştirilecek etkin politikaların varlığının önemi geçmişte yapılan pek çok çalışmadan yararlanılarak değerlendirilmelidir.

Tezde, Cumhuriyet tarihinin başlangıcından günümüze kadar gelişen süreçte özel yetenekliler alanına ilişkin mevzuat çalışmaları ve konuya ilişkin diğer hukuki normlar incelenmiş; kalkınma planları, şura kararları ve diğer politika belgelerinde yer alan düzenlemeler incelenerek uygulamadaki eksiklikler ortaya konulmuştur. Alana ilişkin Türkiye'nin gerek ulusal gerekse uluslararası hukuki normlar çerçevesindeki yükümlülüğüne dikkat çekilerek, tespit edilen eksiklikler çerçevesinde milli güç özelliği taşıyabilecek üstün zekâ ve yetenekli bireylere yönelik tanılama kriterlerine uygun düzenlenecek eğitim programlarının ülke kalkınmasına olumlu yönde katkı sağlayabileceği değerlendirilmiştir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

- Eğitim hakkının eşitlik ilkesi kapsamında ele alınarak bireylerin farklı öğrenme hızları ve yöntemleri bulunması sebebiyle herkese eşit bir şekilde uygulanacak olan eğitim programlarının eğitimin temel işlevi ile bağdaşmayacağından, eğitim programlarında farklılaştırmaya gidilmesi eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmamaktadır.
- Farklı bilişsel yeteneğe sahip bireylere, akranlarından daha farklı öğrenim sistemlerinin uygulanması ve alana özgü bir eğitim uygulanması gerekmektedir.
- Özel yetenekli bireylerin potansiyellerinin ortaya çıkarılabilmesi için zenginleştirilmiş eğitim programlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

- Mevzuat ve politika belgelerinde yer alan düzenlemelerin uygulamada karşılık bulamaması mevcut sistemin özel yetenekli bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaması sonucunu da beraberinde getirmektedir.
- Eğitimde adil bir uygulamanın sağlanması için özel yetenekli bireylerin eğitimine ilişkin farklı bir bakış açısının geliştirilmesi gerekir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada özel eğitim alanı içerisinde değerlendirilen özel yetenekli bireylere yönelik Cumhuriyet tarihimizin başlangıcından itibaren geliştirilen hukuki normlar ve izlenen politikalar yer almaktadır. Dolayısıyla araştırmanın dönemsellik bağlamında sınırlılığını Cumhuriyet tarihimizin başlangıcından günümüze kadarki olan süreç oluşturmaktadır.

Cumhuriyet döneminin başlangıcından günümüze kadar olan süreç içerisinde özel yetenekliler alanına ilişkin yönerge, yönetmelik, kanun ve diğer hukuki normlar incelenmiştir. Ancak özel yetenek alanı özelinde yönetmelik ve genel bir kanun çalışmasının olmaması hukuki norm bağlamında sınırlılık oluşturmuştur.

Dönemsel ve hukuki norm bağlamındaki sınırlılıkların yanı sıra politika oluşum süreçlerinin değerlendirilmesi amacıyla başlatılan çalışma, özel yetenekliler alanına ilişkin politika eksikliği dolayısıyla milli eğitim şura kararları, kalkınma planları ve hükümet programları ile sınırlı kalarak politika belgelerinin derlenmesi çalışması olarak devam edilmiştir.

1.6. Tanımlar

Çalışmada yer alan temel kavramların tanımlamaları bu başlık altında toplanmıştır.

Üstün Zekâ: Zekâyâ ilişkin geleneksel yaklaşıma göre, zekâ testleri sonucu belli bir zekâ bölümü puanının 130 ve üzeri olması şeklinde açıklanmaktadır (Çitil ve Ataman, 2018, s.188).

Üstün Yetenek: Genel zihinsel yetenek alanı; özel akademik yetenek ile yaratıcı veya üretici düşünce yeteneği; liderlik, görsel ve gösteri sanatlarıyla psiko-motor yetenek alanlarının birinde veya birkaçında üstün başarı gösteren bireyler üstün yetenekli bireyler olarak ifade edilmektedir (Marland, 1972).

Tanımlama: Çocukların zihinsel kapasite ve potansiyellerine ilişkin bireysel nitelikteki bilgilerin toplanarak karar verdiği süreç olarak ifade edilmektedir (Sak, 2017, s. 562).

Özel Yetenekli Birey: “Yaşıtlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat ve liderliğe ilişkin kapasitede önde olan akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

İki Kere Özel Öğrenciler: Öğrenme güçlüğü yaşayan özel yetenekli öğrenciler olarak tanımlanmaktadır (Bildiren ve Fırat, 2020, s.244).

Eğitim: Eğitim, insanlarda istendik yönde kasıtlı davranışlar kazandırma süreci olarak açıklamak mümkündür (Ergüneş, 1998, s. 9).

Özel Eğitim: Beden, zekâ, gelişim gibi çeşitli açılardan kaynaklı farklılıkları dolayısıyla normal eğitim hizmetlerinden faydalanamayan çocuklara yönelik eğitim hizmetleridir (Enç, 2004, s. 221).

Özel Eğitime Muhtaç Çocuk: Bireylerin ölçülebilir nitelikteki beden, zihin, dil gibi özellikleri ve durumlarındaki olağan dışılık dolayısıyla normal eğitim hizmetlerinden yararlanamayan ya da kısmen yararlanabilen ve bu nedenle özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara, özel eğitime muhtaç çocuk denilmektedir (http-1).

Farklılaştırılmış Öğretim: Öğrencilerin hazır bulunuşlukları, ön bilgileri, öğrenme stilleri gibi bireysel farklılıkları gözeterak programlar geliştirilmesini amaçlayan yöntemdir (Kutlu Abu, 2022, s. 48).

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı: “Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin takip ettikleri program esas alınarak gelişim özellikleri, eğitim ihtiyaçları ve performansları doğrultusunda hedeflenen amaçlara ulaşmaya yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programını (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018)” ifade etmektedir.

Şekli Eşitlik: Şekli hukuki eşitlik ya da mutlak eşitlik kavramlarıyla da karşılık bulan şekli eşitlik, herkese haklar ve sorumluluklar bağlamında hukuk karşısında eşit davranılmasını ifade etmektedir (Gözler, 2014, s. 99).

Maddi Eşitlik: Maddi eşitlik, içinde buldukları durum sebebiyle dezavantajlı durumda olanlara özel tedbirler alınması gerekliliği ifadesini de içerisinde barındırmaktadır (Eren, 2022, s. 447)

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY)'nde yer alan hükme göre özel yetenekli birey “Yaştlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat ve liderliğe ilişkin kapasitede önde olan akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018)” olarak tanımlanmaktadır. İlgili hüküm doğrultusunda, özel yetenekli birey tanımının doğru anlaşılabilmesi için yetenek ile ilişkili olan zekâ kavramı üzerinde de durulması gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde zekâ, zekâ ölçümü ve yetenek kavramlarına yönelik alan yazın çalışmasının yanı sıra üstün zekâ, üstün yetenek, üstün yetenekli bireylerin özellikleri ile özel yetenekli birey kavramının gelişimine yer verilmiştir.

2.1.1. Zekâ ve Yetenek

Toplumsal yapı farklılıkları ve tarihsel süreç içerisinde kuramcılarının farklı bakış açıları, zekânın tanımı üzerinde ortak bir görüş benimsenememesine sebebiyet vermiştir (Tamul vd, 2019, s.396). Felsefe, eğitim, psikoloji gibi farklı disiplinlerdeki zekâyâ ilişkin çalışma alanlarının varlığı ve zekânın farklı boyutlarda ele alınması da zekânın kavramsal olarak tanımlanmasının farklılaşması sonucunu beraberinde getirmiştir. Literatürde tanımı üzerine uzlaşa sağlanamayan bir kavram olan zekâ, sözlük anlamı itibarıyla “İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı (http-2)” şeklinde ifade edilmektedir. İstidat, kabiliyet anlamları ile karşılık bulan yetenek ise “Bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme yeteneği(http-3)” olarak tanımlanmaktadır.

Uyum gücü veya öğrenme gücü olarak karşılık bulan bir kapasite şeklinde ifade edilen zekâ, tek bir etmenle açıklanmaya başladığı tarihsel gelişim sürecinde

farklı zekâ alanlarının kabul görmesiyle birlikte birden çok etmen ile açıklanmıştır (Özden, 2003, s. 108).

Zekânın bilimsel yöntemlerle açıklama sürecinin Francis Galton ile başladığı kabul edilmektedir. Zekâyı genel kapasite olarak ifade eden Galton, zekânın değerlendirilmesinde nesnel ölçütlere başvurmasının yanı sıra yaptığı çalışmalarda Darwin'den etkilenerek zekâ ve kalıtım arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koymaya çalışmıştır (Şahin, 2022, s. 2). İnsanın zekâ gücünün belirlenmesi amacıyla geliştirdiği zekâ testleri ile bilinen Alfred Binet, kuramsal olarak zekânın mantık yürütme, anlama, doğru karar verme gibi işlemlerde varlık göstereceğini belirtmiştir (Goddard, 1946, s. 51). Zekânın ölçülebileceği görüşünü ileri süren bir diğer bilim insanı olan Spearman ise zekâyı, bilişsel süreçlerdeki rollerine göre genel ve özel yetenek olarak tanımlamış; bunları bütün bilişsel süreçlerde yer alan “g” (genel aktör) ve belirli özel bilişsel süreçlerde yer alan “s” (özel aktör) olarak ifade etmiştir (Eysenck, 1967, s. 81). Spearman tarafından öne sürülen zekânın sadece genel yetenekten oluşmadığı ve özel yeteneklerin varlığının da kabul edilmesi gerekliliği düşüncesi, zekâ üzerine yapılacak çalışmalar için bir dönüm noktası olarak görülebilmektedir.

Zekânın tek bir etmen ile açıklanmasının vazgeçildiği tarihsel aşamada, zekâya ilişkin soyut ve mekanik yaklaşımı ile bilinen Edward Thorndike, Spearman'ın ifade ettiği g ve s aktörleri dışında daha fazla grup faktörleri olabileceği görüşünü ileri sürerek zekâyı üç yönlü olarak değerlendirmiştir. Bu üç yönü sosyal zekâ, mekanik zekâ ve soyut zekâ başlıkları altında toplamıştır. Zekâya dair faktörlerin birden fazla alandan oluştuğu görüşünü ileri süren Thurstone, yaptığı çalışmalar sonucunda elde ettiği veriler doğrultusunda sözel yetenek, sayısal yetenek, sözcük akıcılığı, tümdengelim, görsel algı, bellek ve algısal hız olmak üzere sayılan yedi faktörü zekâ alanı olarak isimlendirmiştir (Şahin, 2022, s. 65). Özellikle üstün zekâ alanında yaptığı çalışmalar ile öne çıkan Lewis Terman ise Galton'un fikirlerinden önemli derecede etkilenmesinin yanı sıra zekâyı soyut düşünme becerisi olarak ifade etmiştir. Zekâ tanımlamasında uyum kavramını öne çıkaran Piaget ise zekâyı çevreye uyum sağlama becerisi olarak nitelendirmiştir (Clark, 1972, s. 205).

1970'li yıllara gelindiğinde geleneksel yaklaşım dışına çıkılarak, zekânın zaman ve çevre ile de etkileşiminin olduğu öne sürüldüğü dinamik modellerin öne sürüldüğü görülmektedir (Akarsu, 2004, s. 133). Gardner'in çoklu zekâ teorisi bu

modellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Gardner zekâ türlerini sekiz ayrı türde sıralamaktadır. Bunlar (Özden, 2003, s. 113-123):

1. Sözel Zekâ: Anadili veya bir başka dili kullanma kapasitesini ifade etmektedir. Sözel zekâsı yüksek olan kişiler okuduklarını anlayabilme, aktarabilme yönünde oldukça başarılı olup kendilerini ifade etmekte sıkıntı yaşamazlar.
2. Mantıksal Zekâ: Sayısal hesaplamaya dayalı olan bu zekâ türü, muhakeme etme, sebep-sonuç ilişkisi kurma ya da problem çözme yeteneğini ifade etmektedir.
3. Görsel Zekâ: Görsel boşluğu zihinde canlandırabilme ve üç boyutlu düşünebilme yeteneğini ifade etmektedir.
4. Müzik Zekâsı: Ritim, melodi ve seslerle düşünme sağlayabilen; ritimleri algılayabilme ve yorumlama yeteneği olarak ifade edilmektedir.
5. Bedensel Zekâ: Bedenini duyarlı ve etkili bir şekilde kullanabilme yeteneğini ifade etmektedir.
6. Sosyal Zekâ: Diğer kişilerin karakter ve kişiliklerini anlama ve değerlendirmedeki yeteneği dolayısıyla insan ilişkilerinde karşı tarafı anlayabilme ve rahat iletişim kurabilmeyi ifade etmektedir.
7. İçsel Zekâ: Kişinin kendisini tanıyarak, sınırlılıklarını bilmesi bu yönüyle de neyi yapıp neyi yapamayacağını farkında olarak hayatını planlayabilme becerisidir.
8. Doğa Zekâsı: Kişinin doğanın farkında olacak şekilde hareket ederek, doğayı ve doğa olaylarını izleme, anlama ve anlamlandırma yeteneğidir.

2.1.2. Zekânın Ölçülmesi

Başvurduğu nesnel ölçütler ile zekâyı bilimsel yöntemlerle açıklamaya çalışan ilk bilim insanı olan Francis Sir Galton, Darwin'in görüşlerinden etkilenerek zekânın kalıtıma bağlı olduğunu iddia etmiş, bireylerin duyuşal uyarınları ayırt etme becerisi ile zekâ düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır (Şahin, 2022, s. 2). Galton'un çalışmalarından etkilenerek geliştirdiği test bataryası ile zekâ testi kavramını literatürde ilk kez kullanan James McKeen Cattell; hareket hızı, işitme ve görme durumu, bellek, kas gücü, ağırlığı, farklı ağırlıktaki cisimleri ayırt

edebilme yetisi gibi özellikler üzerinde durarak, fiziki ve duygusal tepkilerin ölçümüne odaklanmıştır (Özgüven, 2022) . Tarihsel sürecin ilerleyen zamanlarında ise fiziki ve duygusal tepkiler üzerine geliştirilen bu testlerin zekânın ölçülmesi üzerinde yeterli bilgi vermeyeceği, zekânın ölçümünde doğru bilgilere ulaşılabilmesi için daha karmaşık becerilerin de dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir (Gardner, 2011).

Zekânın ölçülmesi sürecinde yaşanan bu geçiş aşamasında Spearman'ın çalışmaları, önemi vurgulanması gereken bir noktadadır. Zekâyı bilişsel süreçlerdeki rollerine göre genel ve özel yetenek olarak tanımlayarak bunları “g” (genel aktör) ve “s” (özel aktör) olarak ifade eden Spearman, yaptığı çalışmalar sonucunda ölçümlerin birbirleri ile pozitif ilişkili olduğu; genel aktör olarak ifade ettiği ‘g’ aktörünü ölçme noktasında ölçütlerin farklılık göstermesi zorunluluğu ve yapılan ölçümlerin birbirleriyle ilişkisinin artmasıyla genel zekâ ile de ilişkisinin arttığı sonuçlarına ulaşmıştır (Brody, 1999, s. 21). Spearman'ın ulaştığı bu üç temel sonuç günümüz zekâ testlerinin de temelini oluşturur niteliktedir. Spearman'ın 1904 yılındaki bu çalışmasının akabinde zihinsel becerilerin ölçümüne odaklanılması gerektiği düşüncesini savunan ve zekâ testlerinin babası olarak isimlendirilen Alfred Binet, Theodore Simon ile birlikte bireylerin genel zekâ güçlerinin belirlenmesi amacıyla bir ölçek hazırlamışlardır. Binet, zekânın bellek, yargı ve kavrama gibi karmaşık alanlardaki becerilere dayandığı düşüncesiyle hazırladıkları Binet-Simon ölçeği ile bireyleri tanılamaya çalışmışlardır (Kaplan, 2008, s. 37).

20.yy başlarında Alfred Binet ve Theodore Simon tarafından geliştirilen Binet-Simon testi ilk bireysel zekâ testidir. Test üzerinde 1937 yılında Stanford Üniversitesi'nde yapılan yenileme ile testin bu tarihten sonraki adı ‘Stanford-Binet’ olarak karşımıza çıkmaktadır (Akarsu, 2004, s. 131).

Takip eden tarihsel süreçte, zekâ ölçümünde kullanılan bir diğer test ise Weshler Zekâ Ölçeği'dir. Weshler Zekâ Ölçekleri'nin esas ortaya çıkış şekli yetişkinler üzerinde çalışma yapılmasına dayanmaktadır. Weshler ölçeklerinde zekâ bir bütün olarak kabul edilmektedir. Alanda karşımıza çıkan bir diğer ölçek Alan S. Kaufman ve Nadeen Kaufman tarafından çocukların zekâ ve yetenek düzeylerini belirlemek için geliştirdikleri Kaufman Çocuklar İçin Değerlendirme Ölçeği (K-ABC)'dir. Bu ölçek nörolojik değerlendirme durumlarının yanı sıra eğitim bazlı planlama ve yerleştirmede de kullanılabilir. 1997 yılına gelindiğinde Naglieri

ve Das tarafından geliştirilen Bilişsel Değerlendirme Sistemi (CAS: Cognitive Assessment System) standart ve temel ölçek olmak üzere iki şekilde uygulanabilmekte olup kuramsal altyapısı PASS teorisine dayanmaktadır. PASS teorisi planlama, dikkat, eş zamanlılık ile ardıllık bileşenlerini insan zekâsının yapıtaşları olarak açıklanmaktadır (Naglieri ve Das, 1990, s.323)

Türkiye’de geliştirilen bireysel zekâ testi olan Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği (ASİS) ise yedi alt testten oluşmakta olup yedi ayrı puan üzerinden değerlendirmesini yapmaktadır. Alt testler; Görsel Ardıl İşleyen Bellek (GAB), Sözel Analogik Muhakeme (SAM), Görsel Algısal Esneklik (GES), Görsel Analogik Muhakeme (GAM), Sözel Kısa Süreli Bellek (SKB), Görsel Eş Zamanlı İşleyen Bellek (GEB) ve Sözcükler Anlamlar (SAN) başlıkları altında toplanırken endeks puanları ise Sözel Potansiyel Endeksi (SPE), Görsel Potansiyel Endeksi (GPE), Bellek Kapasitesi Endeksi (BKE), Sözel IQ (SZE), Görsel IQ (GZE), Tarama Endeksi (TIQ) ve Genel Zekâ Endeksi (GIQ) olmak üzere yedi çeşitten oluşmaktadır (Tamul, 2017, s. 45-48).

2.1.3.Özel Yetenekli Birey Kavramının Gelişimi: Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek

Üstün zekâ veya üstün yetenek kavramları üzerinde tıpkı zekânın tanımlanmasında olduğu gibi uzlaşa sağlanan bir tanım bulunmamaktadır. Zekâ ve yetenek kavramlarının birbirlerini etkileyen yönlerinin varlığı düşünüldüğünde, üstün yetenekliliğe ilişkin yapılan tanımların üstün zekâ ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Üstün zekâ ile üstün yetenek kavramları, zekâyâ ilişkin değerlendirmelerin tek faktör ve çoklu etmenlerin dikkate alınması dolayısıyla farklılık göstermektedir.

Alan yazındaki kavramsal çalışmalara bakıldığında üstün yetenek bağlamında zekâ faktörünün ön plana çıktığı ve genel itibariyle toplum arasında da oldukça yaygın kullanımı olan Intelligence Quotient (IQ) puanlamasına göre tek faktörlü bir yaklaşımın mevcudiyetine rastlanılmaktadır (Kutlu Abu, 2022, s. 7). Üstün zekâ ve üstün yeteneğin belirlenmesinde zekânın farklı alanlara sahip olduğu görüşünü öne sürerek tek faktöre bağlı kalınmaması gerektiğini ifade eden Howard Gardner, geliştirdiği çoklu zekâ teorisi ile sonrasında yaptığı çalışmalar ile sekiz alanının

bulduğunu ifade etmektedir. Bu alanları aşağıdaki başlıklar ile ifade etmek mümkündür (Ataman, 2000, s. 155) :

1. Dil Zekâ:
2. Mantıksal Zekâ
3. Uzamsal Zekâ
4. Ritmik Zekâ
5. Bedensel Zekâ
6. Sosyal Zekâ
7. Benlik Zekâ
8. Doğa Zekâsı

Üstün zekâyâ ilişkin bir başka yaklaşım Sternberg'in başarılı zekâ kuramı olarak da ifade edilen üçlü saç ayağı teorisidir. Sternberg, zekâ alanlarını birbirinden keskin sınırlar ile ayrılmayan çözümsel, yaratıcı ve pratik zekâ olmak üzere üç farklı alan başlığı ile değerlendirmiştir. Bu bağlamda belirlenen zekâ alanlarına ilişkin ölçüm için klasik zekâ testlerinin yeterli olmayacağı düşüncesi ile geliştirdiği üçlü yetenek testini kullanarak, belirttiği üç zekâ alanına ilişkin yeteneklerin ölçümünü hedeflemiştir. Renzulli ise geliştirdiği üçlü çember modeli ile üstün yeteneğin, normalin üzerinde bulunan yetenek, yaratıcılık ve motivasyon özelliklerinin etkileşimine bağlı olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Birbirleriyle etkileşim halinde olan bu unsurları küme şeklinde düşünecek olursak; genel ve özel yeteneği kapsayan özellikler ile yeni deneyimlere açık olma, orijinal düşünme şeklinde de ifade edebileceğimiz yaratıcılık ve motivasyon unsurlarının kesişme noktasında üstün yeteneğin varlık göstereceği ifade edilmektedir (Akarsu, 2004, s. 132).

Üstün yetenek kavramının açıklanmasında karşımıza sıklıkla çıkan tanımlardan biri de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından üstün yetenek alanına ilişkin politika geliştirme süreçlerine katkı sağlaması amacıyla hazırlanan raporda bulunan ilgili tanımdır. Bu tanıma göre; genel zihinsel yetenek alanı; özel akademik yetenek ile yaratıcı veya üretici düşünce yeteneği; liderlik, görsel ve gösteri sanatlarıyla psiko-motor yetenek alanlarının birinde veya birkaçında üstün başarı gösteren bireyler üstün yetenekli bireyler olarak ifade edilmektedir (Marland, 1972).

Türkiye’de özel eğitim hizmetleri konusunda çıkarılan ilk kanun taşıyan 15/10/1983 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu (ÖEMÇK)’dur. 2916 Sayılı ÖEMÇK dayanarak çıkarılan Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı’na Bağlı Özel Okullar Yönetmeliği’nde üstün zekâ ve üstün özel yetenek kavramlarının tanımsal karşılıkları görülmektedir. Bu yönetmeliğin özel eğitime muhtaç çocukların gruplanması başlıklı maddesinde üstün zekâ “zekâ bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 130 veya daha yukarı olan”; üstün özel yetenek ise “zekâ bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 110 ve daha yukarı olup da güzel sanatlar, teknik ve benzeri alanlarda yaşlılarından belirli ölçüde üstün olan” olarak ifade edilmiştir (http-4).

1991 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından toplanan Özel Eğitim Konseyi’nin yapmış olduğu çalışmalarda üstün zekâ ve üstün yetenek kavramlarına ilişkin tanımlamanın yapıldığı görülmektedir. Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri Komisyonu Raporu’nda ‘üstün zekâ’ ve ‘üstün özel yetenek’ kavramları ‘üstün yetenek’ üst başlığı ile ifade edilerek “genel ve/veya özel yetenekleri açısından yaşlılarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği konunun uzmanları tarafından belirlenmiş kişiler” olarak tanımlanmıştır (http-5). 2006 tarihli Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde “Üstün yetenekli birey: Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren birey” şeklinde tanımlanmıştır (http-6). 31/05/2006 tarihli 26184 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ni yürürlükten kaldırarak 07/07/2018 tarihli 30471 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelikte özel yetenek kavramı benimsenerek “Yaşlılarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat ve liderliğe ilişkin kapasitede önde olan akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018)” tanımı geliştirilmiştir.

2.1.4.Üstün Yetenekli Bireylerin Özellikleri

Her çocuk farklı yetenek ve bilişsel özellikler ile dünyaya gelmektedir. Farklı yetenek ve bilişsel özellikler ile dünyaya gelen çocukların gelişimleri de birbirinden

farklılık göstermektedir. Boy, kilo, bedensel ve zihinsel gelişim gibi ölçülebilir özellikler bakımından, güvenilir ölçeklerle yapılan değerlendirmeler dikkate alındığında her bir çocuğun farklı gelişim gösterdiği gözlemlenebilmektedir (http-7). Çocukların gelişimlerinde ölçülebilir nitelikteki özelliklerin, güvenilir ölçeklerde tespit edilmesi sonrasında gözlemlenen farklılıkların bir çizelgeye dökülmesi halinde normal dağılım eğrisi karşımıza çıkmaktadır (Enç, 2004, s. 47). Bireylerin ölçülebilir özellikleri bakımından toplumdaki dağılım oranlarını gösterdiği kabul edilen normal dağılım eğrisinin simetrik kanatları, olumlu ve olumsuz yönde farklılık bulunduran bireyler ile karşılık bulmaktadır.

Normal dağılım eğrisi dikkate alınarak, zekâ düzeyi açısından çocukların belirli yaşlarda tipik davranış özellikleri gösterdiği ifade edilebilmektedir (Sak, 2010, s. 57). Normal dağılım eğrisinin simetrik kanatları, birbirlerine benzer ve genel geçer gelişim özellik gösteren çocukların varlıklarının yanı sıra, farklı gelişimsel özellik gösteren çocukların da var olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu sonuca bağlı olarak özel yetenekli çocukların normal gelişim gösteren diğer çocuklara göre bilişsel ve bedensel gelişim, sosyal alan ve duygusal zekâ gibi etmenlerde olumlu yönde gelişimsel farklılık gösterdiği ifade edilebilmektedir.

Özel yetenekli bireylerin gelişimsel özelliklerini belirlemek için vaka incelemelerinin yanı sıra yaratıcılık, grup zekâ, bireysel zekâ ve grup başarı testleri gibi güvenilir ölçekleri kullanan uzmanlar, özel yetenekli çocukların tipik gelişim gösteren akranlarına göre farklı özellikler gösterdiklerini tespit etmişlerdir (Bildiren ve Uzun , 2007, s. 33). Özel yetenekli bireylerin akranlarına nazaran farklı gelişim gösterdikleri tespit edilmiş ise de benzerleri arasında ortak özellik gösterdikleri çeşitli çalışmalar ile ortaya konulmuştur. Bu özellikler genel olarak şu başlıklar altında toplanabilmektedir:

- Erken gelişen şaşırtıcı duygusal derinlik ve hassasiyete sahip olmaları
- Güçlü merak duygusuyla hareket etmeleri
- İlgilendikleri ve üstün yetenek gösterdikleri alanlara yönelik yüksek tutku hatta takıntılı davranış gösterme
- İlginç veya olgun mizah anlayışına sahip olma
- Yaratıcı problem çözüme ve yaratıcı ifade ortaya koyabilme
- Kendinin, sosyal ve küresel sorunlar hakkında farkındalık düzeyinin yüksek olması hatta bu konuda yüksek kaygı yaşama (http-8)

Özel yetenekli çocukların bedensel özellikleri bakımından;

- Akranlarına göre daha kilolu oldukları,
- Fiziksel özellikleri bakımından akranlarından üstün oldukları,
- Akranlarından daha erken sürede yürüdükleri ve konuştukları,
- Sağlıklarının akranlarından daha iyi olduğu,
- Omuzlarının daha geniş yapıda ve ciğerlerinin daha kuvvetli olduğu

yapılan çalışmalar neticesinde elde edilmiştir (Çağlar, 2004, s. 114).

Üstün yetenekli çocukların bilişsel özellikleri şeklinde sınıflayabileceğimiz bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar:

- Merak düzeyinin yüksek olması
- Geniş hayal gücüne sahip olunması
- Hızlı öğrenme
- Öğrenmeye karşı ilgi
- Karmaşık düşünme becerisine sahip olma

olarak ifade edilebilir (Silverman, 1993, s. 5).

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda özel yetenekli bireylerin, bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal alanlarda akranlarına kıyasla farklı özellikleri olduğu sonuçlarına ulaşılabilmektedir.

Üstün yetenekli öğrencilerin akranlarından olumlu düzeyde farklılık gösterdikleri ve bilişsel özellik bakımından daha önde olduğu ifade edilirken öğrenme güçlüğü yaşayan özel yetenekli öğrencilerin varlığı da unutulmamalıdır. Öğrenme güçlüğü yaşayan özel yetenekli öğrenciler, iki kere özel öğrenci olarak ifade edilmektedir. İki kere farklı özel çocuklar üstün yetenek tanısı alıp öğrenme güçlüğü yaşayabilirken; öğrenme güçlüğü tanısı alan öğrencinin, güçlüklerin yeteneklerini örtmesi dolayısıyla potansiyelleri belirlenememiş olması da söz konusu olabilir. İki kere farklı özel öğrenciler bu durumların yanı sıra öğrenme güçlükleri ile yeteneklerinin birbirlerini örtmesi halinde herhangi bir tanı almayarak ortalama bir öğrenci özelliği de gösterebilmekte ve potansiyelleri belirlenememektedir (Bildiren ve Fırat, 2020, s. 244-246).

2.1.5.Üstün Yeteneğin Tanılanması

Çocukların zihinsel kapasite ve potansiyellerine ilişkin bireysel nitelikteki bilgilerin toplanarak karar verilmesi olarak ifade edilen tanılama, bireyin kendini tanımasında olduğu kadar ihtiyacı olan eğitim olanaklarının bilinmesine de destek olan bir süreçtir (Sak, 2017, s. 562).

Üstün zekâ ve yeteneğin ortaya konması ya da mevcut potansiyelin keşfedilmesine yönelik yapılan çalışmalar tanılama sürecini oluşturmaktadır. Tanılamadaki temel amaç bireyi tanıma, bireyin potansiyelini yordama, sınırlılıklarını ve üstün yanlarını ortaya koyarak sonuç olarak bireyin kendini tanımasına ve potansiyelini keşfetmesine olanak sağlamaktır. Bu süreçte bireyin yaşlılarından/çağdaşlarından olan farkını ortaya koymak önem kazanmaktadır.

Özel yetenek alanında yapılacak olan çalışmaların başlangıcı güvenilir ve yeterli bir tanılama süreci ile başlamaktadır. Bu süreçte bir ülke ya da bölgedeki bütün çocuk veya gençlere test uygulanmasının mümkün ve mantıklı olmayışı bir dizi ön seçimlerin oluşması aşamasını beraberinde getirmiştir. Anne-baba bilgisi, öğretmen görüşü, takvim yaşının buldukları sınıf seviyesinin altında olanlardan başlamak, birtakım bilgi dallarında öğrencilerin elde ettikleri başarıları dikkate almak ve üstün yetenekli öğrencilerin bulunma ihtimali fazla olan okullarda tarama işlemi gerçekleştirmek ön seçim sürecinde başvuru başlıca seçimler arasında gelmektedir (Enç, 2005, s. 96).

Özel yetenekli bireylerin tanılanmasında, ortak davranış örüntülerinin ve çocukların akranlarından ayrılan niteliklerinin bilinmesi bireyin doğru tanılanmasında önemli görülmektedir. Ortak davranış örüntülerinin sınıflandırılmasında temelde göze çarpan üç özellik bulunmaktadır. Bunlar:

- Hızlı öğrenme: Üstün zekâ ve yeteneğe sahip bireyler yaşlılarından daha erken ve hızlı öğrenme süreçleri yaşamaktadırlar.
 - Tutku: Yetenekli oldukları, potansiyellerini kullanabildikleri alana tutkuyla hatta takıntılı şekilde bağlanabilirler.
 - Nevi şahsına münhasır olma: Bireysel özelliklerine inanarak hareket edebilir, problemlere kendilerine has yaratıcı çözümler üretebilmektedirler (Tanık Önal, 2019, s. 1593).

Belirtilen özelliklere ilaveten; çocuğun üstün yararına hareket edilmesi, mümkün olduğunca erken tanınması, objektif tanılama araçlarının kullanımı ve süreklilik ilkesine uygun hareket edilmesi gerekmektedir. Tanılama süreçleri incelendiğinde ortaya çıkan sınıflama ise şu şekilde ifade edilebilmektedir (Tanık Önal, 2019, s. 1593-1595):

- Bireysel zekâ testleri: Wechsler Serisi Zekâ Ölçekleri Stanford-Binet Zekâ Ölçeği, Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği(ASİS)
- Yaratıcılık Testi Torrance Yaratıcı Düşünme Testi
- Derecelendirme Ölçekleri Üstün Zekâ Değerlendirme Ölçeği-II Davranışsal Özellikleri Puanlama Ölçeği
- Grup Başarı Testleri Iowa Temel Beceriler Testi Kaliforniya Başarı Testi Bilişsel Yetenekler Testi
- Grup Zekâ Testleri Otis-Lennon Okul Yetenek Testi Bilişsel Yetenekler Testi Kapsamlı Temel Beceriler Testi Ayrıştırıcı Yetenek Testleri Matris Benzerlikler Testi Raven İlerlemeli Matrisler Testi Naglieri Sözel Olmayan Yetenek Testi

Her testin üstün yönleri ve sınırlılıkları olduğundan hareketle yapılacak teste karar verilmesi gerekmektedir. Bireysel testler potansiyeli ortaya koymada iyi olduğu kadar zaman ve ekonomik maliyet yüksekliğini de beraberinde getirmektedir. Diğer yandan ekonomiklik içeren grup testleri de bireyin potansiyelini yordamada sınırlı kalabilmektedir.

Türkiye’de özel yetenekli bireylerin eğitimi konusunda, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) uhdesinde bulunan ve destek eğitim niteliğinde hizmet sunan Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)’nin büyük bir rolü bulunmaktadır. BİLSEM için öğrenci tanılama ve tespit süreci MEB tarafından yürütülmektedir (Tarhan ve Kılıç, 2014, s.35).

MEB, öğrenci tanılama sürecini aday belirleme adımı ile başlatmaktadır. Sınıf öğretmenlerince genel zihinsel yetenek alanı, görsel sanatlar yetenek alanı ve müzik yetenek alanı için aday gösterilen öğrencilerin BİLSEM seçmelerine katılmaları sağlanmaktadır. Bu aşamada, öğrencilerin BİLSEM seçmelerine katılımlarının sağlanmasının yanı sıra bağlı buldukları mülki idare sınırları içerisinde yer alan rehberlik araştırma merkezlerine yönlendirmeleri yapılarak bireysel tanılama işlemini

yaptırmaları da önerilebilmektedir. Birinci adımın ardından ikinci basamak olarak grup tarama uygulamaları yapılmakta ve ardından bireysel değerlendirme ile süreç tamamlanmaktadır. Bireysel değerlendirme aşamasında öğrenciler genel yetenek, müzik yeteneği ve görsel sanatlar yetenek alanı olmak üzere üç farklı alandan aday gösterilebilmektedirler. Genel yetenek alanında öğrencilere bireysel zekâ testleri uygulanmaktadır. Wechsler Sözel Olmayan Yetenekler Testi (WNV), Kaufman Kısa Zekâ İkinci Sürümü (KBIT-2) ve Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği (ASIS) BİLSEM öğrenci seçim aşamasında uygulanan bireysel zekâ testlerine örnek olarak verilebilmektedir. Aday gösterme süreci ile başlayıp grup tarama ve bireysel değerlendirme süreçlerini başarı ile tamamlayan öğrencinin BİLSEM'e seçilme işlemi tamamlanmış olacaktır (Şahin ve Zorlu, 2022, s.873-876).

2.2. İlgili Araştırmalar

Cumhuriyet tarihimizde özel yetenek alanına ilişkin çalışmaların 1950'li yıllarda ivme kazandığını söylemek mümkündür. Bu dönemde Mitat Enç, özel eğitim ve özel yetenek alanlarında Türkiye'ye büyük kazanımlarda bulunmasını sağlayan isimlerin başında gelmektedir. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde özel eğitim şubesinin açılmasını sağlamanın yanı sıra üstün zekâ ve yetenekli öğrencilerin özel eğitim öğrencisi olduğu vurgusunu yaparak, ilgili dersleri fakültenin programına eklemesi özel yetenek alanında atılan büyük bir adım olarak değerlendirilmektedir. Özel yetenek alanında Mitat Enç'i öğrencisi Prof. Dr. Ayşegül Ataman takip etmiştir. Prof. Dr. Ayşegül Ataman yüksek lisans döneminde üstün yetenekliler alanına yönelmiş "Üstün Zekalı Çocukların Eğitsel Sorunları: Ankara Fen Lisesi'nde Bir Araştırma" isimli doktora tez çalışması ile özel yetenek alanında Türkiye'deki öncü isimlerden biri olmuştur.

Özel yetenek alanına ilişkin önemli bir diğer konu öğretmen yetiştirilmesi sürecidir. Türkiye'de lisans düzeyinde sınıf öğretmeni yetiştirilmesi için İstanbul Üniversitesi bünyesinde, üstün zekalıları eğitimi konusunda anabilim dalının kurulmasında Prof. Dr. Ümit Davaslıgil'in öncülük ettiği görülmektedir. Türkiye'nin ilk yerli zeka ölçeği olan ASIS araştırma grubunun yürütücülüğünü üstlenen Prof. Dr.

Uğur Sak, aynı zamanda Anadolu Üniversitesi Üstün Yetenekliler Eğitimi ve Araştırma Merkezi kurucu müdürlüğünü yapmaktadır.

Üstün yetenek alanına ilişkin lisans ve lisansüstü eğitimde anabilim dalı başkanlığı olarak çalışmalarda bulunulan Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde, Üstün Yetenekliler Anabilim Dalı Başkanı olan Doç. Dr. Mahmut Çitil, üstün yetenekli çocuklar ve eğitimlerinin yanı sıra özel eğitimin tarihi, politikalar ve alana ilişkin yasal gelişmeler hakkında çalışmalarda bulunarak özel yetenek alanına katkı sunmaya devam ettiği görülmektedir. Özel yetenek alanına ilişkin zekâ testleri boyutunda çalışmalarda bulunan Doç. Dr. Ahmet Bildiren, sözel olmayan zekâ testi geliştirmiştir. Zekâ ve üstün zekâ kavramlarına yönelik çalışmaları bulunan Doç. Dr. Feyzullah Şahin, üstün yetenekliler alanında eğitim programı geliştirilmesine yönelik çalışmaları bulunmaktadır.

Doç. Dr. Ahmet Kurnaz'ın özel eğitim ve özel yeteneklilerin eğitimi alanına ilişkin çalışmaları bulunmakla birlikte Doç. Dr. Faruk Levent'in özel eğitimin yasal boyutunu konu alan doktora çalışması ile özel yetenek alanına ilişkin günümüzdeki aktif çalışmalara örnek teşkil ettiği görülmektedir.

Özel yetenek alanına ilişkin kamu politikası oluşturma süreci bağlamında hukuki zemin ve politika belgelerinin derlendiği bu tezin, kamu politika oluşturulması sürecine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

Çalışmanın üçüncü bölümü olan yöntem başlığı altında, araştırmada kullanılan yöntem ile bilgi toplama ve değerlendirme süreci konu edinmiştir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden birisi olan literatür taraması yöntemi tercih edilmiştir.

Doküman incelemesi veya tarama yöntemi, araştırılması hedeflenen konu hakkında literatürde yer alan yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Nitel araştırmalarda kullanılan önemli kaynaklar olarak belirtilen dokümanların incelenmesi yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmalar; uzun süreli analiz sağlanması, büyük bir örnekleme kapsamı, pek çok dokümanın organize edilmiş ve nitelikli veri kaynağı olması gibi güçlü yönler barındırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.194).

Çalışmada literatür ve mevzuata dair veriler çerçevesinde izlenecek temel ve alt adımlar belirlenmiştir. Bu noktada yapılan kaynak taraması sonucu elde edilen veriler ve mevzuata ilişkin düzenlemeler birer bilgi kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada özel eğitim alanı içerisinde değerlendirilen özel yetenekli bireylere yönelik Cumhuriyet tarihimizin başlangıcından itibaren geliştirilen hukuki normlar ve izlenen politikalar yer almaktadır. Dolayısıyla çalışmanın evrenini Türk tarihi; örneklemine ise Cumhuriyet tarihi oluşturmaktadır. Ayrıca evren olarak özel

yetenek alanı içerisinde, Cumhuriyet tarihinden günümüze kadarki süreçte mevzuat çalışmaları ve politika belgeleri tezin, örneklemini oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Çalışma, başta bilimsel nitelikteki kitap, makale, süreli yayınlar, lisansüstü tez, dergiler ile uluslararası sözleşmeler, kanun, yönetmelik, yönerge gibi hukuk normları, politika belgeleri ve çalışma konusuna ilişkin diğer yazılı materyallerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Çalışmanın hazırlanmasında, araştırmanın problem ve alt problemlerine cevap oluşturacak veri kaynaklarının tespiti yapılmıştır. Bu doğrultuda hukuki zemin ve politika belgelerinde araştırmanın problemini konu edinen düzenlemeler incelenmiştir. Araştırmanın problemini konu edinen bilimsel nitelikteki kitap, makale, süreli yayınlar, lisansüstü tez, dergiler ile uluslararası sözleşmeler, kanun, yönetmelik, yönerge gibi hukuk normları, politika belgelerine ulaşıldıktan sonra orijinallikleri kontrol edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Cumhuriyet tarihinin başlangıcından günümüze kadar gelişen süreçte özel yetenekliler alanına ilişkin mevzuat çalışmaları ve konuya ilişkin diğer hukuki normların incelendiği bu tezde; kalkınma planları, şura kararları ve diğer politika belgelerine de yer verilmiştir. Alana ilişkin Türkiye'nin gerek ulusal gerekse uluslararası hukuki normlar çerçevesindeki yükümlülüğüne dikkat çekilerek, araştırmanın problemine cevap oluşturacak verilerin analizi gerçekleştirilmiştir.

Tezde, hukuki zemin ve politika belgelerindeki düzenlemelerin uygulamaya yansayan yönlerindeki eksiklikler ortaya konulmuştur. Tespit edilen eksiklikler

çerçevesinde milli güç özelliği taşıyabilecek üstün zekâ ve yetenekli bireylere yönelik tanılama kriterlerine uygun düzenlenecek eğitim programlarının ülke kalkınmasına olumlu yönde katkı sağlayabileceği değerlendirilmiştir.

Elde edilen veriler analiz edildikten sonra kaynak gösterilerek çalışmada kullanılmış ve araştırmanın problemi çerçevesinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın dördüncü bölümü olan bulgular ve yorumlar başlığı altında Türkiye bağlamında özel yetenekli bireylere yönelik mevzuat ile politika belgeleri incelenip konuya ilişkin düzenlemeler, uygulama boyutuyla değerlendirilmiştir.

4.1. Eğitim Hakkı

Başlangıcı insanlık tarihi kadar eskiye dayanan eğitim olgusu; toplumlar nezdinde, içerisinde bulunulan çağın özellikleri, toplumsal yapı farklılıkları, felsefi akımlar gibi faktörlerin etkileri ile tanım, amaç, politika gelişim süreçleri, uygulamalar bağlamında farklı görünüm almıştır. Yapılan tanımlamaların ortak noktaları baz alındığında eğitimi, insanlarda istedik yönde kasıtlı davranışlar kazandırma süreci olarak açıklamak mümkündür (Ergüneş, 1998, s. 9).

Eğitim, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ile temel bir insan hakkı olarak karşılık bulup belgelendirilmiştir (Binbir ve Arastaman, 2021, s.5071). Eğitim hakkına ilişkin İHEB ile başlayan hukuki nitelendirme birçok uluslararası metin düzenlemeleriyle de devam etmiştir. Anayasal hak bağlamında 1924 Anayasası ile öğretim serbestliği, genellik, parasız ve zorunlu ilköğretim ilkelerinin benimsendiği eğitim hakkı; 1961 ve 1982 Anayasalarında ‘Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler’ başlığı altında düzenlenmiş olup, devlete bir edimi yerine getirme yükümlülüğü yükleyen pozitif statü hakları kapsamında değerlendirilmektedir (Sürer, 2022, s. 2).

Temel bir insan hakkı olan eğitim hakkı, sahip olunan diğer hakların bilinmesi, nitelikli bir şekilde kullanılması, korunması ve geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Eğitim hakkının üstlendiği bu rol doğrultusunda hem bireysel hem de toplumsal gelişmenin sağlanmasının, herkesin ilgi ve yeteneklerine uygun

şekilde eğitim hakkını kullanması ile yakından ilişkili olduğu sonucunu beraberinde getirmektedir (Kepenekçi, 2004, s. 201).

Herkese tanınan ve devlete bir edimi yerine getirme yükümlülüğü yükleyen eğitim hakkının doğru anlaşılabilmesi ve etkin kullanımı için öncelikle eğitim kavramı üzerinde durulması gerekmektedir.

4.1.1. Eğitim Kavramına Genel Bakış

Tanzimat dönemi sonrasında Türkçülük akımının da etkisi ile başlayan ve 12 Temmuz 1932 yılında Türk Dil Kurumu'nun Türk Dili Tektik Cemiyeti adıyla kurulmasıyla vücut bulan dil devrimiyle, dilde sadeleştirme çalışmalarına başlanılarak Arapça ve Farsça sözcüklere Türkçe karşılıklar bulmak amacıyla kurum tarafından derleme çalışmaları yapılmaya başlanmıştır (Şirin, 2019, s. 12). TDTC, derleme çalışmalarının yanında Arapça ve Farsça sözcüklere hızlı bir şekilde karşılık bulabilmek için her gün seçtiği 10 ila 15 kelimeyi radyo ve gazeteler aracılığıyla halka duyurarak bu kelimelere Türkçe karşılık önerilerini aldığı dil anketi uygulamasını da yürütmüştür (Balyemez, 2021, s. 1). Dil anketi ile Türkçe karşılıkları aranan kelimeler arasında eğitim ile ilgili olan Arapça kökenli terbiye sözcüğünün 11 Mayıs 1933 tarihli 57.listede; Arapça kökenli bir diğer kelime olan maarifin ise 22 Mayıs 1933 tarihli 68.listede yayımlandığı görülmektedir (Balyemez, 2021, s. 560-611). Yapılan çalışmalar neticesinde 1935 yılında yayımlanan Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu sözlüğünde, eğitim kelimesi ilk defa yer alarak terbiye kelimesinin karşılığı olarak ifade edilmiştir (Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu, 1935, s. 109).

Eğitim kelimesinin sözlük karşılığı ve terbiye ile maarif sözcüklerinin Türkçe karşılık önerilerini içeren liste dikkate alındığında, eğitim sözcüğünün etimolojik kökeninin Divanu Lugat'ıt Türk'teki 'igi', 'igid', 'igit-mek' sözcük köklerine dayandığı; ses ile anlam değişikliklerine uğraması sonucu günümüzdeki kullanım şeklini aldığı sonucuna varılmaktadır (Gündüz, 2021, s. 361). Dolayısıyla eğitim kelimesi, etimolojik yapı olarak Eski Türkçedeki 'igit-'kelimesinin ses ve anlam değişiklikleri ile yeniden canlandırılması sonucu 'eğit-' kökünden türetilerek dil

devrimiyle beraber Türkiye Türkçesine kazandırılmış bir kelimedir (Balyemez, 2019, s. 49).

İnsanlık tarihinin başlangıcına varıncaya kadar eski bir inceleme alanı olan eğitim, kavrama yüklenen amaç farklılıkları sebebiyle ise değişik şekillerde tanımlanmıştır. Eğitim kavramını, Realistler insanı toplumun önde gelen değerlerine göre yetiştirme süreci; İdealistler Tanrı'ya ulaşma süreci doğrultusunda yapılan etkinlikler; Marksistler çelişkinin en aza indirilerek üretimde bulunma süreci; Pragmatistler yaşantılar yoluyla bireyde istendik davranışların değiştirilmesi süreci ve Varoluşçular insanı sınır durumuna getirme süreci olarak ulaşılmaya istenilen amacı içerisinde barındırır şekilde ifade etmişlerdir (Sönmez, 1997, s. 13).

TDK'ya göre terbiye kelimesi ile karşılık bulan eğitim, sözlük anlamı itibariyle ise çocuk ve gençlerin toplum hayatında yer edinmelerini sağlamak için gerekli bilgi, beceri ve anlayış kazanımları ile okul içerisinde veya dışında kişilik gelişimlerine doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlanması olarak açıklanmaktadır (http-9). Bir bilim dalı olarak ise insan davranışlarının planlı şekilde değiştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik yasa ile ilkelerin tespitini sağlayarak bu amaca yönelik teknik geliştirmeye çalışmaktadır (Erden ve Akman, 1997, s.14).

Eğitim kavramsal olarak farklı tanımlamalarla ifade edilmiş olsa da klasik anlayışa göre ortak noktalar çerçevesinde, bireylere kasıtlı olarak istendik yönde davranış kazandırma süreci şeklinde ifade edilebilir (Ergüneş, 1998). Bireylerin sahip oldukları davranışların yeterli görülmeyle istendik davranışlar kazandırılması eğitimin açık bir sistem olduğunun göstermektedir. Açık sistem, en az bir hedefi gerçekleştirmek üzere uygulamaya konulan, her uygulama sonucu yeniden düzenlenen girdi, işlem, çıktı ve dönüştürme oluşan bir örüntü olarak açıklanmaktadır (Sönmez, 2004, s. 3). Bu açıklamadan hareketle eğitim süreci, ilk olarak hedef belirlenmesi ve belirlenen hedefe göre kişinin hazır bulunuşluğunun tespitiyle başlayarak, kazandırılması istenilen hedef ya da davranışın hangi yol izlenerek ne kadar sürede kazandırılacağına saptanmasının ardından, dönüt olarak davranışın kazandırılıp kazandırılmadığının yoklandığı ve elde edilen verilere göre ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yeniden yapılmasından süregelmektedir (Sönmez, 1999, s. 7).

Günümüzde ise eğitimi yalnızca davranış değişikliği olarak bir çerçeve içerisinde almak, insanın sahip olduğu özel yeteneklerin ve değerlerin ortaya çıkarılarak yaşama isteğini karşılamamaktadır. Dolayısıyla eğitim kavramına yönelik bu tanımlama, içerisinde yaşadığımız bilgi çağında, insanların istekleri düşünüldüğünde yetersiz kalmakta olup yeni bir tanımlama yapılma ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda eğitim, insanların doğuştan sahip oldukları saklı güçlerinin ortaya çıkarılıp yeteneğe dönüştürme süreci olarak da açıklanmaktadır (Karlı, 2004, s. 17).

Eğitimin kavramsal anlamlandırmasındaki bu değişme, amacı yönündeki değişimleri beraberinde getirmiştir. Eğitim ile ulaşılması istenen nihai hedef insanı mutluluğa ulaştırmaktır. Bu görüşü felsefi boyutuyla destekleyen Aristoteles, eğitimin amacını iyi ve mutlu bir yaşam olarak nitelendirip yaşanılan şehrin iyi olmasını, anayasayı paylaşan tüm yurttaşların iyi olmasına dayandırmıştır (Aristoteles, 1975, s. 218).

Aristoteles, doğa, alışkanlık veya eğitim ve akıl unsurlarının birbiri ile uyumlu olması halinde iyi bir insan olunabileceği düşüncesini savunmaktadır. İnsanların belli özelliklere sahip bir şekilde doğmuş olmalarına rağmen hiçbir yarar sağlayamamalarının sebebini ise alışkanlıklar ve eğitim unsurlarının değişikliklere yol açabileceği ile açıklayan Aristo, üç unsur arasında sağlanacak uyum ile ancak iyi ve erdemli bir insan olunabileceği ifadesinde bulunmuştur. Benzer bir şekilde düşlediği eğitim sisteminde insanın doğasını temel bir unsur olarak gören Platon eğitimi, ruhun gücünü iyiden yana çevirme olarak ifade ederek kişinin iyi bir eğitim sonrası kazanacağı değerlerin hem kendi hem devletin mutluluğunu sağlayabilmede rolü olduğu görüşünü savunmuştur (Platon, 2010, s. 236).

Eğitim ile ulaşılması istenen amaçlar ülkelerin benimsediği politikalar etrafında, her toplum için geçerli olan ortak amaçlar etrafında farklı biçimlerde şekillenebilmektedir. Kişilerde istenen yönde davranış değişikliği oluşturmak ve var olan yeteneklerin geliştirilmesini sağlamak, çocuklar ile gençlerin içerisinde yaşadıkları topluma uyulanmasına yardımcı olmak eğitimin ortak amaçları arasında sayılabilmektedir (Tezcan, 1981, s. 29). Türk milli eğitiminin düzenlenmesine esas olan amaç ve ilkeleri kapsayan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları, kanunun ikinci maddesinde üç fıkra olarak düzenlenmiştir. Buna göre;

“Madde 2: Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983- 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, m.2).”

Milli Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen bu amaçlar doğrultusunda Türk milli eğitim sistemi yapısal olarak örgün ve yaygın eğitim olmak üzere oluşturulmuştur. Uygulamada milli bir faaliyeti ifade eden süreç olan eğitim, insana özgü sosyal bir olgu olması yönü ve sosyal gerçekliği ile örgün veya yaygın olarak, gelişim sağlayarak toplum içerisindeki yerini artırmaktadır (Çelikkaya, 1990, s. 70).

4.1.2. Hak Kavramı

Hukuk terminolojisinin yanı sıra konuşma dilinde sıklıkla rastladığımız bir kavram olan hak, tanımı üzerine fikir birliği sağlanamayan bir kavramdır. Kavramın varlığını kabul eden kuramlara göre hakkın farklı tanımlamalar ile karşılık bulduğu görülmektedir.

Hakkın varlığını kabul eden kuramlardan biri olan irade kuramı hakkı, hukuk düzeni tarafından kişilerin yararına tanınan ve korunan bir irade gücü olarak ifade ederek hak sahibi olan kişinin iradesi doğrultusundaki tercihleri ile hukuk düzenini harekete geçirme yetkisine sahip olduğunu savunmaktadır. Menfaat kuramı, hak tanımını menfaat kavramı ile ilişkilendirerek, kişilerin hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan menfaatleri olarak açıklamıştır. İrade ve menfaat kuramlarındaki hak kavramı tanımlarında yer alan temel noktaları birleştiren karma kuram ise insanın sahip olduğu menfaati korumak üzere tanınmış bir irade gücü olarak açıklamıştır (Nohutçu ve Kaya, 2020, s.3).

Hak kavramının menfaat kuramı çerçevesinde, kişilere hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan menfaat olarak ifade edilmesi en yaygın şekilde karşımıza çıkan tanımlardan biridir. Bu tanım doğrultusunda hak kavramı çeşitli unsurlar etrafında şekillenerek ifade edilmektedir. Öncelikle hakka sahip olunabilmesi için bir kişinin var olması gerekmektedir. Hakkın var olduğu durumlarda mutlaka bir hak sahibinin de olması gerekir. Hak sahibi menfaat teorisi bağlamında, hukuken menfaati korunan kişi; irade teorisi bağlamında ise hukuk düzeni tarafından korunan, iradesine güç ve hakimiyet tanınan kişi olarak açıklanmaktadır (Dural ve Sarı, 2022, s.129). Hakkın özünü oluşturacak maddi ya da manevi nitelikte bir menfaatin bulunması ve sınırsız sayıda olma ihtimali bulunan menfaatlerin hukuk düzeni tarafından tanınarak korunuyor olması da hakkın diğer unsurları olarak ifade edilebilmektedir (Gözler, 2013, s. 401).

Hak kavramının varlığını açıklayan görüşlerin yanı sıra reddeden görüşler de bulunmaktadır. Hakkı metafizik bir kavram olarak gören Leon Duguit ve hukukun ferdileşmesi olarak ifade etmesinden dolayı tek başına bir kavram olmadığını düşünen Hans Kelsen, hak kavramını reddeden düşünörlere örnek olarak verilebilmektedir (Gözler, 2022, s. 439).

Hak, sahibi olan kişiye bir şeyi yapabilme yetkisi verirken sahibinin dışında kalan kişilere ise hakkın sağladığı yetkinin kullanılmasını engellememe ve saygı duyma yükümlölüğü yüklemektedir (Uygun, 2022, s. 516). Bu doğrultuda bir şeyi yapabilme yetkisine sahip olunması, hakkın özünü oluşturmaktadır. Hakkın konusundan yararlanma yetkisinin hak sahibine tanınması ile üçüncü şahısların saygı gösterme zorunluluğu, hak kapsamında birbirini tamamlayan iki unsur olarak düşünölebilmektedir. Ayrıca hak, bir şeyi yapabilme yetkisi kapsamında serbest olan

hak sahibine olumlu ya da olumsuz talepte bulunma yetkisi de vermektedir. Bu durumda üçüncü kişiler, hak sahibi olan kimsenin hakkı kullanması halinde kaçınma yükümlülüğü ile karşılaşabilecekleri gibi bir edim ya da yerine getirme yükümlülüğü yüklenebilecekleri anlamına gelmektedir (Erdoğan, 2013, s. 141). Örneğin alacak hakkı sahibi olan bir kimsenin hakkını kullanması ile borçlu taraf, bir edimi yerine getirmekle yükümlü olacaktır. Bu durum hakkın unsuru olarak, talep unsurunun varlığını da göstermektedir.

Üst başlık olarak değerlendirebileceğimiz hak kavramı içerisinde, insan hakları, anayasal hak, temel hak ve hürriyetler, kamu hürriyetleri gibi terimler ile karşılaşılmaktadır. Bu alandaki en kapsamlı ifade ise insan hakları kavramıdır. İnsan hakları, ırk, dil, din, cinsiyet, sosyal durum gibi ayrımlar gözetmeksizin bütün insanların sahip olduğu hakları ifade eder (Uygun, 1996, s. 6). İnsan hakları kapsamında yer alan haklardan biri de eğitim hakkıdır.

4.1.3. Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Eğitim

İnsan olmanın temel bir unsuru olarak kabul edilen insan hakları, dil, din, cinsiyet, ırk, sosyal durum gibi ayrımlar gözetmeksizin bütün insanların insanlık onuru gereği sahip olduğu, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez nitelikte olan ve bütün insanlık için gerçekleştirilmesi gereken ortak ideal olarak ifade edilmektedir (Uygun, 1996, s. 7). Aynı zamanda insan hakları, bireylerin ve toplumsal grupların bir arada yaşama isteğini birleştirerek genel bir uzlaşma ve iç barış oluşturmaya düşüncesiyle de üst değer olarak nitelendirilmektedir (Erdoğan, 2000, s. 200).

İnsan konusu üzerine yapılan düşünceler insan haklarının düşünsel temellerinin Eski Çağ'a kadar uzandığını göstermekteyse de modern anlamda insan hakları kavramı yeni çağda gündeme gelmiştir (Akdemir, 2022, s. 15). İnsanın sırf insan olmaktan dolayı hak ve özgürlüklere sahip olduğu, devletin de bunlara dokunamayacağını ifade eden insan hakları düşüncesi, 17.yy itibarıyla tabii hak doktrini etkisi altında ortaya çıkmıştır (Kapani, 2013, s. 30). Amerika Birleşik Devletleri Anayasası, Fransız İhtilali ve Avrupa'daki protestan grupların vicdan hürriyetlerinin kazanımı için verdikleri mücadelelerin, İHEB'in oluşum sürecine tesiri bulursa da insan haklarının doğuş sürecini ifade etmekte yeterli olmamakta;

insan hakları idealinin doğru anlaşılabilmesi için ilk çağ tabii hukuk düşüncesine başvurmayı gerektirmektedir (Çağıl, 1984, s. 80). Tabii hukuk doktrininin temel hareket noktaları olan akıl ve insan tabiatı kavramları dikkate alındığında ise, insanı erdeme ulaştırmada akli bir yol gösterici olarak gören ve insanın sırf insan olma sıfatıyla saygıya değer olduğu görüşlerini ifade eden Stoacı felsefe ile Roma hukuk düşüncesinin, tabii hukuk doktrinine dayanak oluşturduğu görülmektedir (Erdoğan, 2006, s. 46).

Orta Çağ döneminde ortaya çıkan Magna Carta Libertatum, insan haklarının hukuki gelişimi açısından temel nitelikte önemli bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır. 1215 yılında Kral Yurtsuz John ve baronlar arasında imzalanan Magna Carta Libertatum, kralın yetkilerinin sınırlamasının yanında kanunlara riayet etme yükümlülüğünün düzenlendiği, kral ile baronların karşılıklı görev ve yetkilerin belirlendiği, krallıktaki tüm özgür kişilerin hak ve özgürlüklerinin ele alındığı bir siyasal sözleşmedir (Dinçkol, 2021, s. 884). İktidarın sınırlandırılması yönüyle hukuk devleti ilkesinin ortaya çıkışı için önemli bir gelişme olarak kabul gören Magna Carta Libertatum, kişilerin hak ve özgürlüklerinin düzenlenmesi açısından ise insan haklarının gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir.

Tabii hak doktrininin Yeni Çağ döneminde ise tabiat hali ve sosyal sözleşme hipotezleri üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau bu dönemin önde gelen düşünürleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabii hak doktrininin üzerine kurulduğu temel hipotezlerden olan tabiat hali hipotezine göre; insanlar devletin olmadığı, tam bir hürriyete sahip oldukları ve kendilerinden üstün bir iradeye tabi olmadıkları zamanda tabiat hali içinde yaşamakta oldukları ifade edilmektedir. Tabii hal döneminde insanların sahip oldukları haklar sırf insan olmalarından kaynaklı ortaya çıktığından, bu hakların verilme sürecinde devletin bir katkısı olmadığı savunulmaktadır. Sosyal sözleşme hipotezi de insanların belli bir zaman sonra kendi iradelerinin etkisiyle yaptıkları bir sosyal sözleşme neticesinde devleti kurdukları düşüncesine dayanır. Sosyal sözleşme neticesinde insanlar, tabii hal halindeki tüm haklarını devretmişler; sadece devlet için kaçınılmaz hakların devretmişlerdir (Gözler, 2013, s. 407). Dolayısıyla insanın tabii hal halindeyken sırf insan olmasından kaynaklı sahip olduğu haklara devlet kurulduktan sonra da sahip olmaya devam etmesi ve sosyal sözleşme neticesinde devredilmeyen haklara devletin dokunamaması; insanın sırf insan olmasından

kaynaklı, dokunulamaz, devredilemez, insan onurunu koruyan, vazgeçilemez haklarının varlığına işaret etmektedir.

Yakın Çağ döneminde insan hakları fikrinin gelişimi ile birlikte insan hakları alanında belgesel gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. Virginia Haklar Bildirgesi, Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin yanı sıra İHEB ve sonrasında takip eden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) insan hakları alanında önemli yer edinmiş belgeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki gerek devletlerin gerekse insan hakları üzerine çalışmalarda bulunan sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları insan haklarının uluslararası düzeyde hukuki bir zemin üzerinde korunması gerekliliği fikrini dünya gündemine taşıdığı görülmektedir. İnsan hakları konusu, 20.yy'ın başından itibaren yürütülen faaliyetler neticesinde İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Birleşmiş Milletler'in temel amaçları arasında yerini almıştır. Bu amaç doğrultusunda insan haklarının korunması ile geliştirilmesiyle yetkilendirilen 'Ekonomik ve Sosyal Konsey' kurulmuş ve bünyesindeki insan hakları komisyonunun yapmış olduğu çeşitli çalışmalar neticesinde 10 Aralık 1948 tarihinde İHEB ilan edilmiştir (Birinci, 2017, s. 81). Bildiri'de yer alan başlıca haklardan biri eğitim hakkıdır. Bildiri'nin 26.maddesi;

- “a) Herkes eğitim görme hakkına sahiptir. Eğitim parasızdır; hiç değilse ilk ve temel eğitim aşamalarında böyle olmalıdır. İlk öğrenim ve eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki öğretimden herkes yararlanabilmelidir. Yüksek öğretim, diğerlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır.
- b) Eğitimin amacı, insan kişiliğinin tam ve özgürce gelişmesi, insan hak ve özgürlüklerine saygının güçlenmesi olmalıdır. Bütün milletler, ırk ve din grupları arasındaki anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir”.

hükmüne yer vermiştir(http-10). İlgili bu hüküm ile herkesin eğitim hakkına sahip olduğu; teknik ve mesleki öğretimden herkesin faydalanması gerekliliğinin ifade edilmesi ile birlikte yükseköğretimin de herkese tam eşitlikle açık olması gerekliliğinin düzenleme altına alındığı görülmektedir.

İHEB ile dile getirilen hakları koruyan ve insan hakları sözleşme ağının bir parçası olan AİHS, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'yı birleştirmek amacıyla kurulan uluslararası yapı olan Avrupa Konsey'i tarafından, Avrupa'nın savaş sonrası karşı karşıya kaldığı insan hakları ihlallerine bir tepki olarak 1950 yılında

hazırlanmıştır (Harris vd, 2013, s.1). AİHS’nde 1 No’lu Protokolü ile düzenleme altına alınan haklardan biri de eğitim hakkıdır. AİHS 1 No’lu Protokolün 2. maddesi;

“Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.”

hükmüne yer vermiştir(http-11). AİHS’nin 1 No’lu Protokolü ile düzenlenen bu hüküm ile de bireysel eğitim hakkının güvence altına alındığı görülmektedir (Akbulut, 2013, s. 533).

İnsan haklarının kavramsal kapsamında olan ve benzer bir ifade olarak karşımıza çıkan temel hak ve hürriyetler, Anayasal düzeyde koruma sağlanan hakları ifade etmektedir (Gözler, 2014, s. 111). Temel hak ve hürriyetlerin sınıflandırılmasında kullanılan en yaygın sınıflandırma George Jellinek tarafından geliştirilen “Jellinek Üçlüsü” ayrımıdır. Jellinek, temel hak ve hürriyetlerinin sınıflandırılmasında bireyle devlet arasındaki hukuki ilişkinin niteliğini baz almıştır. Bu sınıflandırma, kişi hakları olarak da ifade edebileceğimiz devletin müdahalesine kapalı olan hakları “negatif statü hakları”; isteme hakları olarak da ifade edebileceğimiz bireylerin devletten bir talepte bulunma ve devletin de istenilen talebi yerine getirme sorumluluğunun olduğu “pozitif statü hakları” ile katılma hakları olarak nitelendirebileceğimiz “aktif statü hakları” olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır (Elmas ve Seven, 2022, s.53). Eğitim hakkının burada devlete bir yükümlülük yükleyen hak kategorisi olan pozitif statü hakları içerisinde değerlendirileceği sonucuna varılmaktadır.

Temel hak ve hürriyetlere ilişkin yapılan bir başka sınıflandırma Karel Vasak tarafından, tarihsel süreçte ortaya çıkış sıraları baz alınarak gerçekleştirilmiştir. Tarihsel sürecin ilk etabında ortaya çıkan “birinci kuşak haklar”, kişi haklarını ve siyasal hakları içermekte olup, klasik haklar olarak da adlandırılmaktadır. Sınıflandırmanın ikinci bölümünü oluşturan “ikinci kuşak haklar” ise sosyal ve ekonomik haklar ile karşılık bulmakta ve devlete hizmet sunma yükümlülüğü yüklemektedir. Dayanışma ve kalkınma hakları olarak da adlandırılan “üçüncü kuşak haklar” ise İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkmıştır. Üçüncü kuşak haklarda hak-ödev ayrımı kolay bir şekilde tespit edilememektedir (akt. İnanç ve Yazıcı, 2018, s.138-139). Vasak tarafından yapılan bu ayırım dikkate alındığında eğitim hakkının,

devlete hizmet sunma yükümlülüğü ile karşılık bulan sosyal ve ekonomik haklar içerisinde yer alacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

4.2. Özel Yetenekli Bireylerin Eğitim Hakkının Eşitlik İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi

Herkesin sahip olduğu temel bir insan hakkı olan eğitim, insanın kişiliğini geliştirmeye yönelmiş olmalıdır. Her bireyin farklı kişisel özellikleri, farklı bedensel ve zihinsel yetenekler ile dünyaya geldiği bir gerçektir. Eğitimin, insanın tam gelişimine yönelmiş olması gerekliliği farklı bedensel, zihinsel ve kişilik özellikler ile dünyaya gelen her bir çocuğun mevcut yeteneklerinin uygun doğrultuda gelişmelerinin sağlanması ile sahip olduğu potansiyelin en üst düzeyde işlerlik kazanması ile mümkün olabileceği sonucunu beraberinde getirmektedir.

Her ne kadar farklı yetenekler ile dünyaya gelmiş olsa da eğitim her çocuğa tanınmış temel bir insan hakkıdır. Ancak herkese tanınan eğitim hakkının her bireye eşit nitelikte uygulanması, eğitimin temel işlevi ile ters düşecek sonuçları beraberinde getirebilmektedir.

Özel yetenek ile dünyaya gelmiş bir çocuğun mevcut potansiyelin en üst düzeyde kullanabilmesi ve kendini tam manasıyla geliştirebilmesi için farklılaştırılmış eğitim programlarının uygulanması gerekmektedir. Farklılaştırılmış eğitim programlarının uygulanması ise gerek anayasal gerekse yasal boyutuyla eşitlik ilkesine herhangi bir aykırılık teşkil etmeyen bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.1. Eşitlik

Devletin pozitif ve negatif yükümlülüklerini bir arada bulunduran eşitlik, Osmanlı-Türk Anayasa tarihinin ilk anayasası olan 1876 Kanuni Esasi’de dahil olmak üzere 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında genel esas ve hak boyutları ile düzenlenmiştir.

Türk-Osmanlı Anayasa tarihinin ilk anayasası olan 1876 Kanun-i Esasi'nin 'Tebaa Devleti Osmaniyenin Hukuku Umumiyesi' başlığı altındaki düzenlemelerin onyedinci maddesinde;

“Osmanlıların kaffesi huzuru kanunda ve ahvali diniye ve mezhebiyeden maada memleketin hukuk ve vezaifinde mütesavidir (http-12).”

demek suretiyle Osmanlı halkının, ülkenin hak ve görevlerinde birbirlerine eşit olduğu ifade edilmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte çift anayasalı durumu ortadan kaldıran 20/04/1924 kabul tarihli 1924 Anayasası, Türklerin kamu hukuku haklarını düzenlediği bölümün altmışdokuzuncu maddesinde;

“Türkler kanun nazarında müsavi ve bilaistisna kanuna riayetler mükelleftirler. Her türlü zümre,sınıf, aile ve fert imtiyazları mülga ve memnudur (http-13)”

hükmüyle, kanun önünde eşitlik ve kanuna uymakla yükümlü olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca her türlü zümre, sınıf , aile ve kişi ayrıcalıklarının kaldırıldığı da ilgili düzenlemede yer aldığı görülmektedir.

1961 Anayasasına bakıldığında temel haklar ve ödevler düzenlemelerinin yer aldığı ikinci kısmın genel hükümler bölümünde eşitliğe ilişkin düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. İlgili düzenlemeye göre;

“Herkes dil,ırk,cinsiyet,siyasi düşünce, felsefi inanç,din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye,aileye,zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz (http-14).”

hükmü uyarınca herkesin kanun önünde hiçbir ayırım gözetmeksizin eşit olduğu anayasal güvence altına alınmıştır.

1876 , 1924 ve 1961 Anayasalarının haklara ilişkin bölümlerinde yer alan eşitlik , 1982 Anayasasının 'Genel Esaslar' başlıklı birinci kısmında düzenlenmiştir. 'Kanun Önünde Eşitlik' madde kenar başlığıyla genel esaslar kısmında yer alan eşitlik, 2004 ve 2010 yıllarında yapılan değişiklikler ile birlikte beş fıkra halinde Anayasamızda yer almaktadır. İlgili düzenlemedeki;

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürllü, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982) ”

hükmü uyarınca maddenin ilk fıkrasının, eşitliğin hak boyutuna dikkat çektiği görülmektedir. 2004 yılında yapılan anayasa değişikliği ile cinsiyet ayrımı gözetmeksizin eşit haklara sahip olunduğu; 2010 yılında bu fıkraya ek cümle ile devletin bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamada yükümlülüğün bulunduğu düzenleme altına alınmıştır. Ayrıca yine aynı düzenleme ile çocuk, yaşlı, özürllü, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı ifadesi ile de hükmün uygulama alanı genişletilmiştir. Anayasa’da düzenlenen ilgili madde, aynı zamanda eşitliğin, devlet organları ile idari makamlara yönelik çeşitli yükümlülüklerini ifade etmektedir. Bu yönüyle 1982 Anayasası düzenlemesinde eşitliğin sadece hak boyutu ile düzenlendiğini söylemek eksik bir sonucu beraberinde getirecektir. Dolayısıyla 1982 Anayasasında eşitlik, bağımsız bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anayasa tarihi bağlamında eşitlik ilkesinin düzenleniş şeklinin açıklanmasının yanı sıra, kavramsal olarak eşitliğin açıklanmasında çeşitli ayrımların yapıldığı görülmektedir. Bu ayrımlardan en yaygın olanı şekli eşitlik ve maddi eşitliktir.

4.2.1.1. Şekli Eşitlik

Şekli hukuki eşitlik ya da mutlak eşitlik kavramlarıyla da karşılık bulan şekli eşitlik, herkese haklar ve sorumluluklar bağlamında hukuk karşısında eşit davranılmasını ifade etmektedir (Gözler, 2014, s. 99). Eşitliğe ilişkin bu ifade, kanunların kişilerin özel durumlarına bakılmaksızın herkese eşit bir şekilde uygulanmasını açıklamaktadır (Döner, 2023, s. 170).

1982 Anayasası'nın kanun önünde eşitlik madde başlığı ile düzenlenen onuncu maddesinin ilk fıkrası dikkate alındığında, ırk, dil, din, mezhep gibi ayrımlar gözetilmeksizin herkesin kanun önünde eşit olduğu ifadesi şekli eşitliğin bir yansıması olarak değerlendirilebilmektedir. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında yer alan hiçbir kişiye, aileye veya zümreye imtiyaz tanınmayacağına ilişkin hüküm de şekli eşitlik düzenlemelerine örnek olarak gösterilebilir.

Şekli eşitliğin anlamı ve 1982 Anayasası'ndaki yansımaları dikkate alındığında, kişilerin durumlarına bakılmaksızın herkese her koşulda aynı şekilde davranılması gerekliliği sonucu çıkarılmaktadır (Gözler, 2023, s. 99).

4.2.1.2. Maddi Eşitlik

Nisbi eşitlik ya da yaygın kullanımı ile pozitif ayrımcılık olarak nitelendirilen maddi eşitlik, kişilerin içinde buldukları durumların dikkate alınarak aynı durumda olanlara aynı, farklı durumda olanlara farklı davranılmasını ifade etmektedir. Maddi eşitlik, içinde buldukları durum sebebiyle dezavantajlı durumda olanlara özel tedbirler alınması gerekliliği ifadesini de içerisinde barındırmaktadır (Eren, 2022, s. 447).

Maddi eşitlik, bir kural ya da işlemin sonuç ve içeriğine ilişkin yapılan değerlendirme neticesinde farklı muamele hakkını içerisinde barındırır (Andreescu ve Andreescu, 2018, s.370). 1982 Anayasası'nda kanun önünde eşitlik başlığı ile yer alan onuncu madde düzenlemesinin ikinci fıkrasında, pozitif ayrımcılığın kabul edilerek, belirli sosyal koruma önlemlerinin alınması için devlete yükümlülük yüklenmiş olması maddi eşitliğin kapsamında yer alan, farklı muamele hakkının varlığını göstermektedir (Keskin, 2023, s. 61).

Şekli ve maddi eşitlik kavramlarının anlamları ile anayasada karşılık buldukları düzenlemeler dikkate alındığında, eşitlik ilkesinin devlet için kanun önünde hiçbir ayırım gözetilmeksizin herkese eşit davranılması yönü ile şekli eşitliği sağlama; ayrıca anayasanın ilgili maddesinde sosyal koruma önlemlerini alması gerekliliği bakımından ise maddi eşitlik boyutunu bir arada bulundurduğu söylenebilir.

4.2.2. Özel Yetenekli Bireylerin Eğitim Haklarına İlişkin Anayasal Güvence

Eğitim hakkı, 1982 Anayasası'nın temel haklar ve ödevleri düzenleyen ikinci kısmın, sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler bölümünün altında düzenlenmektedir. Temel bir insan hakkı olan eğitim hakkı, eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi madde kenar başlığı ile düzenleme altına alınmıştır. 1982 Anayasası'nın 42. maddesine göre;

“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982)”

İlgili madde dikkate alındığında eğitim hakkının devlete pozitif anlamda bir yükümlülük yüklediği görülmektedir. Bu minvalde eğitim ve öğrenim hakkının, pozitif statü hakları içerisinde yer aldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Anayasal bağlamda, hiç kimsenin eğitim ve öğretim hakkından mahrum bırakılamayacağı

ifadesi, dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkesin eğitim hakkına sahip olduğunu belirten İHEB, AİHS gibi temel insan hakları belgelerindeki düzenlemelerle aynı doğrultudadır. Eğitim ve öğretimin Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda devlet gözetiminde yapılacağını hüküm altına alan maddenin durumları sebebiyle özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ile başarılı öğrencilerin durumlarına da ayrıca yer verdiği görülmektedir.

Özel eğitim, özel eğitim gereksinimi olan bireylere yönelik, bireysel olarak planlanan ve bir sistem doğrultusunda dikkatli bir şekilde uygulanarak bireyin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen eğitim hizmetleri olarak ifade edilmektedir (Eripek, 2005, s. 8). Özel eğitim gereksinimi olan birey, bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından yaşatlarından anlamlı farklılıklar göstermesi dolayısıyla normal eğitim hizmetinden faydalanamamaktadır. Akranlarına göre daha hızlı öğrenen, özel akademik yeteneğe sahip, soyut düşünebilen ve yüksek düzeyde performans gösteren özel yetenekli bireylerin, yeteneklerini geliştirilmede olanak tanınmadığı, hazır bulunuşluk düzeylerine uygun eğitim fırsatları sunulmaması halinde, potansiyel enerjilerini illegal zeminlerde tüketme riski taşıdıkları görülmektedir (http-15). Dolayısıyla özel yetenekli bireyler, normal eğitim hizmetlerinden faydalanmayan bir grup olarak değerlendirilmektedir.

Anayasanın eğitim hakkını düzenleyen 42. maddesinde özel eğitim gereksinimi olan bireylere yönelik devletin tedbir alma yükümlülüğü anayasal boyutta düzenleme altına alındığı görülmektedir. Özel yetenekli bireylerin özel eğitim ihtiyacı olması dolayısıyla ilgili hükmün özel yetenekli bireyleri kapsam içerisine aldığı sonucu çıkarılmaktadır. Dolayısıyla özel eğitim ihtiyacı bulunan özel yetenekli bireylere yönelik de devletin ilgili tedbirleri alması anayasal bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır.

1982 Anayasası m.42/7 uyarınca özel yetenekli bireylere yönelik ilgili tedbirleri alarak geliştirilecek farklı eğitim modelleri ile öğrencilerin eğitimin ana işlevi olan kendini gerçekleştirmesinin sağlanmasında devletin yükümlülüğünün bulunduğu açık olsa da karşımıza çıkabilecek bir başka soru, konunun eşitlik ilkesine aykırılık oluşturup oluşturmayacağıdır.

1982 Anayasası m.10 kanun önünde eşitlik madde başlığı ile eşitlik ilkesini düzenlemiştir. İlgili madde devlet ve idare organlarına birtakım yükümlülükler

yükleyen niteliğe de sahiptir. Şöyle ki maddenin ilk fıkrasında herkesin kanun önünde eşit olduğu ifade edilmişken, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğin hayata geçirilmesinin devletin yükümlülüğü olduğu ile çocuk, yaşlı, özürlü, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirleri eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmayacağı düzenlenmiştir.

Kanun önünde eşitlik başlığı ile düzenleme altına alınan eşitlik ilkesinin, kavramsal olarak değerlendirilmesinin yapılması, Anayasanın ve Anayasaya uygun bir şekilde çıkarılması gereken kanun ile diğer ilgili düzenlemelerin yapılmasında önem arz eden bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi kararları eşitlik ilkesinin nasıl anlaşılması gerektiği hususunda bir rehber görevi görmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin 27.09.1988 tarih, E.1988/7 ve K.1988/27 sayılı kararında;

“Anayasa Mahkemesi kararlarında tekrarlandığı üzere, Anayasa'da öngörülen eşitlik, "yasa önünde eşitlik" olup herkesin aynı hak ve yükümlülüklerle sahip olması anlamında değildir. Eşitlik, her yönüyle aynı hukuki durumda olanlar arasında söz konusudur. Hukuk felsefesine girmiş bir deyimle, "eşitlerin eşitliği" anlamındadır. Farklı durumda olanlara, yani eşit olmayanlara, farklı kurallar uygulanması, yani "eşit olmayanların eşitsizliği"; eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz (http-16)”

ifadeleri yer almaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin 17.05.2012 tarihli E.2011/90 ve K.2012/71 sayılı benzer bir kararında ise;

“Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilen eşitlik ilkesi ile eylemli değil, hukuksal eşitlik öngörülmektedir. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin kanunla aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak ve kişilere kanunlar karşısında ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak kanun karşısında eşitliğin çiğnenmesi yasaklanmıştır. Kanun önünde eşitlik ilkesi herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durum ve konumlardaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesi çiğnenmiş olmaz (http-17)”

hükümünün yer aldığı görülmektedir

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda; eşitlik ilkesinin Anayasal bağlamda maddi eşitlik boyutuyla değerlendirilmesi ve Anayasa m.42 uyarınca eğitim

hakkından kimsenin mahrum edilemeyeceği ile özel eğitim gereksinimi olan öğrencilere yönelik devletin tedbir alma yükümlüğü birlikte değerlendirildiğinde, özel yetenekli öğrencilere yönelik eğitim programları eşitlik ilkesine aykırılık taşımayan anayasal bir yükümlülük olarak değerlendirilecektir.

4.2.3.Uluslararası Hukuki Metinlerde Yer Alan Düzenlemeler Çerçevesinde Özel Yetenekli Bireylerin Eğitim Hakkı

Uluslararası hukuk bağlamında antlaşma, iki veya daha fazla uluslararası hukuk kişinin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde hukuki sonuç doğurmaya yönelik açıkladıkları irade beyanları olarak tanımlanabilir (Aksar, 2013, s. 106). Uluslararası sözleşmelerin iç hukuktaki yeri, hukukun tartışmalı konularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası sözleşmelerin iç hukuka aktarılması konusunda karşımıza çıkan yaklaşımlardan biri olan düalist yaklaşıma göre, iç hukuk ve milletlerarası hukuk iki ayrı düzlem olduğu için antlaşmaların iç hukukta doğrudan yeri olmayıp, uluslararası antlaşma hükümlerinin ayrı bir kanunla iç hukuk kuralına dönüştürülmesi gerekmektedir (Çelik, 1988, s. 49). Monist yaklaşım ise, antlaşmaların iç hukukun bir parçası olduğunu savunarak, milletlerarası sözleşmelerin normlar hiyerarşisinde karşılığını kanun veya kanun üzerinde olduğu düşüncesini savunmaktadır (Batum, 1993, s. 30-31).

1982 Anayasası'nın, 'Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma' kenar başlıklı 90.maddesinin son fıkrasında; "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982)" hükmü uyarınca, hukukumuzda monist bir yaklaşımın benimsendiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Madde yorumundan uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğu açık bir şekilde belirtildiği görülmektedir. Doktrinde de maddenin son fıkrasında yer alan bu ilk cümlelerin, hiyerarşiyi belirttiği ifade edilmektedir (Pazarcı, 1997, s. 31-33).

90.maddenin son fıkrasına 2004 yılında 5170 Sayılı kanun ile eklenen cümle, insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler ile iç hukuk düzenlemeleri arasında uyumsuzluk çıkması halinde, uygulamadaki öncelik durumuna ilişkin anayasal bir düzenleme getirmiştir. Bu düzenlemeye göre;

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982)”

ifadesi yer almaktadır. Maddeye eklenen son cümlede yer alan bu düzenleme ile, temel hak ve hürriyetleri konu edinen uluslararası sözleşmeler ile kanunlar arasında bir hiyerarşik konum belirlenmesi yapılmıştır. Kanunlar ile temel hak ve hürriyetleri düzenleme altına alan milletlerarası sözleşmelerin farklı hükümler içermesi halinde, milletlerarası sözleşme hükmünün uygulanacağı belirtilmesi; temel hak ve hürriyetlere ilişkin uluslararası sözleşmelerin, kanun ile anayasa arasında ayrı, yeni bir basamak şeklinde değerlendirilebileceği sonucuna ulaşmayı mümkün kılmaktadır (Gözler, 2018, s. 704).

Bu açıklamalar doğrultusunda uluslararası sözleşmelerin iç hukukumuzdaki yeri dikkate alınarak Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmeler ile taraf sıfatı kazandığı ve sözleşmeye ilişkin hükümlerin uygulanması noktasında yüklenen sorumluluk dolayısıyla hükümlerin uygulanması gerektiğini de ayrıca taahhüt eder bir konumu geldiği ifade edilebilmektedir. Bu başlık altında Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler bağlamında özel yetenekli bireylere yönelik sorumlulukları incelenecektir.

27/05/1949 tarihli 7217 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren İHEB'de başlıca bahsedilen haklar arasında eğitim hakkı yerini almaktadır. Beyannamenin 26. maddesinde, herkesin eğitim hakkına sahip olduğu, ilk ve temel eğitimin mecburi olması gerekliliğinin yanı sıra teknik ve mesleki öğretimden herkesin faydalanması gerektiği ile yükseköğretimin herkese tam eşitlikte açık olması gerekliliği düzenlenmiştir. Ayrıca maddede eğitimin insanın kişiliğini tam geliştirmeye yönelmiş olması ifadesi ile eğitimin amacına da vurgu yapılmaktadır (http-18).

Herkese eşit bir eğitim programının uygulanması, farklı anlayış ve kavrayış özellikleri bulunan özel eğitim öğrencilerinin, eğitim hakkından amacı doğrultusunda yararlanamamaları ve mağduriyet yaşamalarına sebebiyet vereceği aşıkardır. İHEB çerçevesinde devletlerin hakların ana garantörlüğünü üstlenmeleri, insan haklarını sağlama sorumluluğunu beraberinde getirmektedir (Anbarlı Bozatay, 2022, s. 253). Dolayısıyla İHEB'de eğitim hakkını düzenleyen madde kapsamında, eğitim hakkına

herkesin sahip olması ve eğitimin insan kişiliğini tam geliştirmeye yönelik olması durumu birlikte değerlendirilerek, özel eğitime ihtiyacı bulunan öğrencilerin eğitim haklarının gözetilerek ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim programının hazırlanması gerekliliği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Türkiye'nin taraf olduğu bir başka uluslararası sözleşme, çocuğun yüksek yararı ve çocuğun görüşünün dikkate alınması ile ayırım gözetmeme, yaşama ve gelişme hakkının gözetilmesi gibi temel ilkeler üzerine şekillenen Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. Tarihsel süreç içerisinde Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar olan zamanda çocuk haklarını kapsayan bir bildirgenin yayımlanmadığı görülmektedir. Dönem içerisinde yayımlanan insan haklarına ilişkin belgelerde, çocuğun genel olarak insan kavramı içerisinde düşünülmesi, çocukların yetişkinlerden ayrı haklara sahip olabileceğinin yeterince farkedilmemiş olduğunun bir göstergesi olarak düşünülmektedir (Akyüz, 1980, s. 340).

Uluslararası alanda çocukların korunmasına ilişkin bir yapı kurulması düşüncesi ilk kez 1894 yılında Jules de Jeune tarafından ortaya atılmış ise de bu konudaki ilk resmi teşebbüs, 1912 yılında İsviçre'de gençlik sorunları, çocuk ve annelerin korunması konularında uluslararası bir merkezin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile alandaki çalışmalara ara verilmiş ise de 1920 yılında Cenevre'de kurulan Uluslararası Yardım Birliği'nin çalışmaları neticesinde 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi'ni yayınlamıştır. Uluslararası alanda atılan bu ilk adımı 1959 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen BM Çocuk Hakları Sözleşmesi izlemiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun üstün yararını temel prensiplerinden biri olarak kabul ederek sözleşmede çocuklara tanınan hakların uygulanmasını sağlamak amacıyla taraf devletlerin yasal veya idari boyutta çeşitli tedbirler alması gerekliliğini hüküm altına almıştır. Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 14 Eylül 1990'da imzalamış ve Anayasa ile Lozan Antlaşması çerçevesinde sunduğu çekinceler ile 9 Aralık 1994 tarihinde onaylayarak 27 Ocak 1995 tarihli Resmi Gazete'de yayınlamış ve sözleşme yürürlüğe girmiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. maddesi, eğitim hakkını düzenlemektedir.
İlgili madde;

“1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası iş birliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur. (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1995).”

düzenlemesi ile taraf devletleri, çocuklara ücretsiz zorunlu temel eğitim sağlamak, ortaöğretimi genel ve mesleki olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlemek ve bunları tüm çocuklara açık bulundurmakla yükümlü tutarak; yüksek öğretimin yetenekleri doğrultusunda tüm çocuklara açık duruma getirilmesi, eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliğin bütün çocuklar tarafından elde edilebilmesi, disiplinle ilgili her konuda, çocuğun insan olarak sahip olduğu saygınlığın korunması görevleri ile yükümlü tuttuğu görülmektedir.

Sözleşmenin 29.maddesinde çocuk eğitiminin amaçlarından bahsedildiği görülmektedir. 29.maddenin ilk fıkrasında yer alan;

- “1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;
- a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
 - b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşeye ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi, (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1995).”

düzenlemesi ile taraf devletlerin, çocuğun kişiliğinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyarak anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla yetiştirilmesi ve özgür bir toplumda etkin bir yaşantıya sorumluluk üstlenecek biçimde hazırlanması konularını eğitim amacı olarak gözetmeleri gerekliliğini ifade etmektedir.

Bu hükümler doğrultusunda Sözleşme'nin, çocuğun eğitim hakkını fırsat eşitliği temeli üzerine gerçekleştirilmesi görüşünü benimsediği ifade edilebilmektedir. Ayrıca eğitimin çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi amacına yönelik olmasını düzenleyen hüküm, anlamsal bağlamda özel yetenekli çocukların ilgi ve yeteneklerinin keşfedilerek yeteneklerini en üst düzeyde kullanabilecekleri eğitim programlarının uygulanmasının gerekçesini de oluşturduğu görülmektedir.

Çocuğun eğitim hakkına ilişkin düzenlemelerinin yanı sıra, Sözleşmede devletlerin, çocuğun yaşam ve gelişimine ilişkin çaba göstermesi gerekliliği de ifade edilmiştir. Her çocuğu bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul eden ve çocuğun gelişme hakkının uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla anne-baba ya da çocuğun bakımından sorumlu olan kişilere her türlü desteğin verileceği Sözleşme hükümleri arasında dikkat çeken bir noktaya sahiptir. Bu ifadeler devlete, özel yetenekli çocukların gelişimlerini güvence altına alınmasında sorumlu olacak ailelere sosyal, kültürel ve ekonomik yönden destek verilmesi gerekliliği sonucunu beraberinde getirmektedir(http-19).

1990 yılında UNESCO'nun eğitim alanında geliştirdiği programlardan biri olan 'Herkes İçin Eğitim', çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin temel eğitimden yararlanmasını hedeflemektedir. Her insanın temel öğrenme gereksinimlerini

karşılama üzere tasarlanmış eğitim olanaklarından yararlanabilmesi gerekliliğini ifade eden Beyanname, bireysel öğrenme özelliklerinin dikkate alınmasını önemsemektedir. Beyannamede vurgusu yapılan öğrenmenin sürdürülmesi ile herkesin temel öğrenim gereksinimlerine hizmet edilmesi özel eğitime gereksinimi olan çocuklara dolayısıyla da üstün yetenekli çocukların eğitsel ihtiyaçlarına vurgu yaparak, bireysel yeteneklere göre verilecek eğitimin hak ve kapsamının yaşamları boyunca sürmesi gerekliliğini ifade etmektedir. Temel öğrenme ihtiyaçlarındaki çeşitlilik sebebiyle, farklı eğitim sistemlerine başvurularak ihtiyacın karşılanabileceğinin ifade edilmesi de bireylerin kendini gerçekleştirme sürecinde farklı öğrenme gereksinimlerini karşılayan esnek ve yenilikçi bir eğitim anlayışına dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu eğitim anlayışının hayata geçirilmesine yönelik destekleyici politikalara ihtiyaç olduğu belirtilerek mevcut ve yeni mali kaynakların herkes tarafından harekete geçirilmesine vurgu yapıldığı görülmektedir(http-20).

4.3. Türk Mevzuatında Özel Yetenekli Bireyler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 'Sosyal ve Ekonomik Haklar' bölümünde 'Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi' başlığı ile düzenleme altına alınan madde, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri topluma yararlı kılmak amacıyla devlete ilgili tedbirleri alma yükümlülüğü yüklemiştir. Bu kapsamda devletin, oluşturacağı hukuki normlar kapsamında uygulayacağı politikalar ile anayasal yükümlülüğünü yerine getirmesi gerekmektedir.

4.3.1. Kanuni Düzenlemeler

ÖEHY'de geçen özel yetenekli birey tanımını bir bütün şeklinde değerlendiren alana özgü temel bir kanuni çalışma bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra üstün başarı gösteren veya üstün yeteneğe sahip bireylere çalışmalarının desteklenmesi amacıyla alan bazında sınırlamaların olduğu kanunların yanı sıra,

bireylere özgü, kullanmakla tükenen, genel nitelikte olmayan şekli kanunların varlığına rastlamak mümkündür.

4.3.1.1. 1416 Sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkındaki Kanun

16 Nisan 1929 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 1416 Sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkındaki Kanun’un ilk maddesinde devlet daireleri, belediyeler, ticaret odaları gibi kanunun uygulama alanı içerisinde bulunan kurumların; her sene yurtdışına göndermek istedikleri öğrenci sayısı, nitelikleri, hangi ülkede eğitime devam edeceği ve takip edilmesini istedikleri eğitim programının özelliklerini dönemin eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüten Maarif Vekâletine bildirmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca kanunun ilk halinde yer alan düzenlemede yabancı memleketlere gönderilmek üzere seçilecek öğrencilere yönelik yapılacak giriş sınavına, diğer öğrencilerden zekâ ve karakter bakımından üstün olan öğrencilerin aday olabileceği düzenlenmiştir(http-21).

1929 tarihli 1416 sayılı Kanun, her ne kadar özel yetenekli öğrencileri doğrudan kapsama almasa dahi atıfta bulunularak yasal mevzuata sunduğu katkı bakımından önemli bir yer edinmiştir.

4.3.1.2. 5245 Sayılı İdil Biret ve Suna Kan’ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun

12/07/1948 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5245 Sayılı İdil Biret ve Suna Kan’ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun, 1416 sayılı kanuna atıfta bulunularak müzik alanında olağanüstü başarı gösterdiği açıkça belirtilen İdil Biret ve Suna Kan’ın tahsillerini tamamlamak üzere yabancı ülkelere gönderilme usul ve esasları düzenlemiştir(http-22). Güzel sanatlar alanında sahip oldukları olağanüstü yetenek dolayısıyla eğitimlerinin desteklenmesi amacıyla çıkarılan bu kanun, sınırlı bir çerçeveye sahip olsa da üstün yeteneklilerin

eğitimini doğrudan dzenleme altına alması yönüyle mevzuat gelişiminde önemli adımlar atılmaya başlandığının göstergesi olarak yorumlanabilmektedir.

4.3.1.3. 6660 Sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun

Günümüzde de yürürlükte bulunan 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun ile 5245 Sayılı İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlerde Müzik Tahsiline Gönderilmesine Dair Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanun ile güzel sanatlar alanında kapsam genişletilerek, üstün yetenek sahibi çocukların yurtiçinde veya yurtdışında yeteneklerini geliştirecekleri eğitimleri alarak yetiştirilmelerini düzenleme altına almıştır(http-23). Bir süre sonra kaynak yetersizliği gerekçesi ile kanunun uygulanamaz hale gelmesinden dolayı 1976 yılında Özel Statü Yönetmeliği çıkarılarak üstün yetenekli öğrencilerin Devlet Konservatuvarlarında yoğun eğitim görmelerine olanak sağlanmıştır. Halen yürürlükte olan kanunun uygulamada karşılık bulmadığı gözlemlenmektedir (http-24).

4.3.1.4. Milli Eğitim Temel Kanunu

24/06/1973 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çeşitli maddelerinde, üstün zekâ ve yetenekli bireylerin eğitimlerini kapsayan düzenlemeler ile alana ilişkin gerekçe oluşturacak niteliğe sahiptir. Türk milli eğitiminin temel amaç ve ilkelerini belirlemenin yanı sıra devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluklarına ilişkin hükümleri düzenleme altına alan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda üstün zekâ ve yeteneğe sahip çocukların tespiti ile bu doğrultuda eğitim olanaklarının sağlanmasını devletin yükümlülüğu olarak belirtilmiştir(http-25).

Kanunun ilk halinde Türk Milletinin bütün fertlerinin ilgi ve yeteneklerinin geliştirilerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ile birlikte kazandırılacak olan iş görme alışkanlığıyla hayata hazırlanmalarına ve gerek kendi mutlulukları gerekse toplumun

mutluluğuna katkıda bulunacak meslek sahibi olmalarını sağlamak, Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarından biri olarak düzenlenmiştir. Milli eğitim hizmetinin, toplumu ihtiyaçları ile birlikte vatandaşların ilgi ve yeteneklerine göre düzenleneceğini hüküm altına alan kanun, aynı zamanda kişilerin eğitim süreçlerinde yetenekleri doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirileceğini düzenlemiştir. Ayrıca temel eğitim kurumlarının, vatandaşların ilgi ve yetenekleri ölçüsünde yararlanmasını ifade etmekle beraber eğitimde fırsat eşitliği sağlanması gerektiği vurgusu ile özel eğitim ihtiyacı bulunan çocukların yetiştirilmesinde devletin özel tedbirler alması gerekliliği de belirtilmiştir.

4.3.1.5. 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu

Türk milli eğitim sisteminin düzenlenmesinde özel eğitime muhtaç çocuklara ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla 15/10/1983 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2916 Sayılı ÖEMÇK ile üstün zekâ ve özel yetenek kavramları düzenlemelerde yer almaya başlamıştır ([http-26](http://www.resmigazete.gov.tr)).

Özel eğitim hizmetlerine yönelik düzenlemeleri ile önemli bir yasal düzenleme olan kanunda aynı zamanda üstün zekâlı ve özel yetenekli çocuklar için özel okul ve sınıfların açılabilmesi de hüküm altına alınmıştır.

4.3.1.6. 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname

Özel eğitim gereksinimi olan çocukların eğitim haklarını kullanabilmelerine yönelik çıkarılan bir başka düzenleme 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’dir. 06/06/1997 tarihli Resmi Gazete’nin 23011 mükerrer sayısı ile yayımlanan 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin amacı, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda özel eğitim gerektiren bireylerin, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlenmek olduğu ifade edilmektedir ([http-27](http://www.resmigazete.gov.tr)).

KHK’da doğrudan üstün veya özel yetenekli ifadesi kullanılmamış ise de

üstün yetenekli bireylerin özel eğitim ihtiyaçlarının olduğu kabulü ile ilgili KHK'daki hükümlerin özel yetenekli çocukları da kapsayacağı genel görüş olarak benimsenmiştir. Ayrıca ilgili düzenlemede, özel eğitim gereksinimi olan bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilerek uygulanmasının esas olduğu özel eğitimin temel gereklerinden olduğu da hüküm altına alınmıştır.

4.3.2. Yönetmelik ve Yönergeler

Hukukun yazılı kaynakları içerisinde yer alan yönetmelikler, Cumhurbaşkanlığı, Bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri tarafından kendi görev alanlarını ilgilendiren konularda Anayasa, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine aykırı olmamak kaydıyla çıkarılan ve kanunların uygulanmasını kolaylaştıran hukuki metinlerdir. Eğitim, özel eğitim ve üstün yetenek alanına ilişkin usul ve esasların düzenlendiği kanunların uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla çeşitli yönetmelik ve yönergeler ihtiyacı duyulmuştur. Bu sebeple konuya ilişkin ulaşılan yönetmelik ve yönergeleri alt başlık olarak inceleme gereği duyulmuştur.

4.3.2.1. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine dayanılarak hazırlanan ve 27/08/2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi-özel ilköğretim kurumlarının görev ve işleyişlerine ilişkin ilkeleri düzenlemektedir. Tanımlar kısmında zorunlu öğrenim çağı, 6-14 yaş grubunda bulunan çocukların eğitim-öğretim süresini kapsayan çağ olarak ifade edilmiştir.

İlgili yönetmelik, Türk Milli Eğitiminin amaç ve ilkeleri doğrultusunda öğrencileri hem hayata hem üst öğrenime hazırlamak için ilgi ve yeteneklerin geliştirilmesini sağlamayı, ilköğretimin temel amaçlarından biri olarak açıklanmıştır. İlköğretim okullarında verilecek olan eğitimi, sekiz yıl süre ile zorunlu tutarak

eğitim-öğretim hizmetlerini öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri ile toplumun ihtiyaçları dikkate alınarak düzenlenmesi gerekliliğine dikkat çeken yönetmelik, eğitimde fırsat eğitliği sağlanmasını genel ilkeler bağlamında değerlendirmiştir. Bu minvalde özel eğitim gerektiren ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için önlemlerin alınması gerektiği açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Özel yetenekli öğrencilerin eğitim süreci ile ilgili olarak değerlendirilebilecek bir başka düzenleme sınıf yükseltme başlığı altında yer almaktadır. İlköğretim kurumlarının ilk beş sınıfına devam eden öğrencilerin beden ve zihin yönüyle gelişmiş olması ile bilgi ve beceri yönünden sınıf düzeyinin üstünde performans göstermesi halinde sınıf öğretmeni ve varsa rehber öğretmenin önerisiyle velinin değerüşü alınarak öğretim yılının ilk ayı içinde sınıf yükseltme sınavına alınıp başarılı olunması halinde bir defaya mahsus olmak üzere üst sınıfa yükseltileceği düzenlenmiştir.

Yönetmelikte geçen bir başka önemli madde, öğrenci davranışlarını değerlendirme üst kurulunun görevlerinin düzenleme altına alındığı hükümdür. İlgili hükümde özel yeteneği saptanan öğrencilerin ilgili oldukları alanlarda gerekli eğitimi almaları için çeşitli önlemlerin alınarak yeni imkanlar oluşturulması için Bilim ve Sanat Merkezleri, Halk Eğitim Merkezleri, Özel Öğretim Kurumları, Devlet Tiyatroları, İl Kültür Müdürlüğü, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, İlçe İzcilik Kurulu, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi gibi kuruluşlar ile iş birliği yapılmasını kurulun görevleri arasında düzenleme altına almıştır ([http-28](http://www.meb.gov.tr)).

29072 Sayılı 26/07/2014 tarihinde yayımlanan Resmi Gazetede yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği ile 27/08/2003 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Yürürlükte olan bu yönetmelikte özel yetenekli öğrencilere yönelik ihtiyaç duyulan alanlarda destek eğitim hizmetlerinin verilmesi amacıyla destek eğitim odalarının açılması gerekliliği düzenleme altına alınmıştır. Ayrıca özel yetenekli öğrencilerin sosyal uyum ve gelişim özelliklerine göre bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme biriminin kararı doğrultusunda günlük devam sürelerinde esneklik sağlanabileceği de belirtilmiştir ([http-29](http://www.meb.gov.tr)). Bunun yanı sıra sınıf yükseltme başlığı altında 10/07/2019 tarih ve 30827 Sayılı Resmi Gazetede yapılan değeriklikle ilkokul 1, 2 ve 3 üncü sınıflarda, bilgi ve beceri bakımından sınıf düzeyinin üstünde performans gösteren öğrencilerin velinin yazılı

talebi ve sınıf öğretmeninin önerisi ile sınıf yükseltme sınavına alınabileceği ve başarılı olması halinde bir defaya mahsus olmak üzere sınıf yükseltileceği belirtilmiştir (http-30).

4.3.2.2. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 08/11/1989 tarihli ve 20336 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Ortaokul ve Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Ders Dışı Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik; 06/09/1998 tarihli ve 23455 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu Öğretmen Liseleri Yönetmeliği; 10/01/1999 tarihli ve 23579 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönetmeliği; 05/11/1999 tarihli ve 23867 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu Liseleri Yönetmeliği; 03/07/2002 tarihli ve 24804 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği; 17/11/2003 tarihli ve 25292 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilimler Liseleri Yönetmeliği; 08/12/2004 tarihli ve 25664 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliği; 19/01/2007 tarihli ve 26408 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği; 16/06/2009 tarihli ve 27260 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Yönetmeliği; 31/07/2009 tarihli ve 27305 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği; 31/07/2009 tarihli ve 27305 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı İmam-Hatip Liseleri Yönetmeliği ve 24/08/2007 tarihli ve 26623 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Eğitim Merkezleri Ödül ve Disiplin Yönetmeliğini yürürlükten kaldırarak 28758 sayılı Resmi Gazete’de 07/09/2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin amacı Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı örgün eğitim veren resmi ve özel ortaöğretim kurumlarında verilen eğitim, öğretim ve yönetime ilişkin usul ve esasların düzenlenmesini içermektedir. Özel eğitim ihtiyacı bulunan öğrenciler bağlamında yapılan düzenlemelerde, öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri

ile gelişim özelliklerinin dikkate alınması gerekliliği belirtilmiş bu doğrultuda yaşam becerilerini geliştirmek ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaöğretim kurumlarında öğrenimlerini sürdürecekleri düzenleme altına alınmıştır. Bunun yanı sıra özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin kayıtlı buldukları okulda takip ettikleri eğitim programı baz alınarak bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanması ve bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi oluşturulması zorunlu tutulmuştur (http-31).

İlgili yönetmelik ile özel yetenekli öğrencilere yönelik tam zamanlı ve yatılı hizmet sunan Araştırma, Geliştirme, Eğitim ve Uygulama Merkezi (ARGEM)'ne ilişkin düzenlemenin varlığı önem arz eden bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. ARGEM, uyguladığı özel ortaöğretim programları ile özel yetenekli öğrencilerin eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kapasitelerini en üst düzeyde kullanmaları ve üst öğrenime, meslek hayatına ve toplumsal yaşama hazırlanmalarını sağlamayı amaç edinmektedir.

4.3.2.3. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

31/05/2006 tarihli 26184 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ni yürürlükten kaldırarak 07/07/2018 tarihli 30471 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim haklarından yararlanmalarını sağlamaya yönelik düzenlemeler içermektedir (http-32).

ÖEHY yetenek alanını özel yetenekli öğrencilerin tanınmasınin yapıldığı genel zihinsel yetenek, görsel sanatlar ve müzik olarak ifade ederek özel yetenekli öğrencilerin yetenek alanları doğrultusunda takip ettikleri dersleri destek eğitim odasında zenginleştirme ve hızlandırma yoluyla farklılaştırılarak verilmesi gerekliliğini düzenleme altına almıştır. Özel yetenekli bireylerin eğitiminde benimsenen temel esasın eğitim alınan alanlarla ilgili üst düzey becerileri kazandıracak zenginleştirmeler olduğunu belirten yönetmelikte, destek eğitim vermek üzere BİLSEM'lerin açılacağı hüküm altına alınmıştır.

BİLSEM'ler öğrencilerin örgün eğitim saatleri dışındaki zamanlarda özgün ürün, proje ve üretimlerin gerçekleşmesi için öğrencilerin yeteneklerine uygun

zenginleştirme ve hızlandırma yoluyla farklılaştırılarak proje tabanlı, disiplinler arası eğitim programı uygulanır ve eğitim etkinliklerinin düzenlendiği kurumlardır. BİLSEM’lerde eğitim öğrencilerin eğitim ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim planı ile birebir veya grup eğitimi şeklinde yürütülmektedir. BİLSEM’lerin yanı sıra özel yetenekli bireylere, öğrenim basamaklarının her kademesinde kayıtlı buldukları okulların destek eğitim odalarında da destek eğitim hizmeti verileceği ifade edilmiştir.

4.3.2.4. İlköğretimde Yönelme Yönergesi

Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilköğretim kurumlarındaki öğrencilerin ilgi, istek, yetenek ve kişilik özelliklerinin belirlenerek, uygun programlara yöneltilmelerine ilişkin usul ve esasları düzenleme altına alan İlköğretimde Yönelme Yönergesi, 2003 yılında yayımlanmıştır. Yönergenin 10. Maddesi şube rehber öğretmenin yapacağı işleri düzenleme altına almaktadır. Bu madde altında düzenleme altına alınan konulardan biri, özel eğitim ihtiyacı bulunan öğrenciler ile ilgilidir. İlgili maddeye göre, şube rehber öğretmenin, üstün yetenekli öğrenciler ile özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin belirlenmesi ve yöneltilmelerinin sağlıklı yapılabilmesi için okulundaki rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle, eğer yoksa okulun bağlı bulunduğu rehberlik ve araştırma merkezi ile iş birliği yapması gerektiği ifade edilmiştir (http-33).

4.3.2.5. Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi

07/07/2018 tarihli 30471 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ÖEHY’ye dayanılarak hazırlanan Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, bilim ve sanat merkezlerinin kuruluş, eğitim ve öğretim, yönetim ve işleyişi ile ilgili usul ve esasları düzenlemekte olup BİLSEM’lerin kuruluşu, öğrencilerin seçimi ile kayıt-kabul işlemlerini, öğretmenlerin seçimi ve hizmet içi eğitimleri ile BİLSEM bünyesinde gerçekleştirilecek olan eğitim ve öğretim hizmetlerine ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır.

Bilim ve Sanat Merkezleri, Türk Milli Eğitiminin temel amaç ve benimsediği ilkeler doğrultusunda bünyesinde eğitim gören özel yeteneğe sahip öğrencilerin yetenek alanlarını erken yaşta fark edilmesini sağlayarak kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını amaçlamaktadır. Aynı zamanda Atatürk ilke ve inkılaplarını benimseyerek, ulusal ve evrensel değerleri tanıyan, yeteneklerini ulusal bir anlayışla ülke kalkınmasına katkıda bulunacak şekilde geliştirmesini; yetenekleri doğrultusunda bilimsel çalışma disiplini kazanarak disiplinler arası düşünme ile sorun çözmeye yönelik proje geliştirmelerini sağlayarak kendilerini gerçekleştirmelerini ve bilimsel düşünce ile estetik değerleri birleştirerek üretken birey olarak yetişmelerini sağlar. BİLSEM’lerde yürütülen eğitim hizmetleri özel yetenekli öğrencilerin ihtiyacı doğrultusunda hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programı doğrultusunda gerçekleştirilmekle beraber hazırlanan program öğrenci merkezli yürütülmektedir. Örgün eğitim dışında yürütülen eğitim ve öğretim etkinlikleri ile öğrencilerin yeteneklerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlayacak uygulamalara yer verilecek olması da BİLSEM yönergesinde belirtilen temel ilkeler arasında yer almaktadır (http-34).

4.4. Türkiye’de Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Politikalar ve Uygulamalar

Özel yetenekli bireylere yönelik hukuki normların uygulamada karşılık bulabilmesi için konuya ilişkin politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu alt bölümde milli eğitim şura kararları, kalkınma planları ve hükümet programlarında özel yetenekli bireylerin yeri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra özel yetenekli bireylere yönelik hukuki zemin ve politika belgeleri ile karşılık bulan uygulamadaki durum ortaya konulmuştur.

4.4.1. Türk Politika Belgelerinde Özel Yetenekli Bireyler

Bu başlık altında, Cumhuriyet tarihinden günümüze kadarki süreç içerisinde politika belgesi niteliğinde olan milli eğitim şura kararları, kalkınma planları ve

hükümet programlarına ulaşılarak özel yetenek alanına ilişkin düzenlemeler hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

4.4.1.1. Milli Eğitim Şurası Kararları

Birincisi 1939 yılında düzenlenmekle birlikte tavsiye kararı niteliğinde olan Milli Eğitim Şura Kararları, 2021 yılı ile birlikte yirmi karar sayısına ulaşmıştır. Bu kararlarda 04/02-14/02/1953 tarihleri arasında düzenlenen 5.Milli Eğitim Şurası'na kadar üstün yetenekli öğrencilere yönelik kararlara rastlanılmamıştır. Özel eğitim konusu ile Korunmaya ve Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu'nun yeniden değerlendirildiği bu şurada üstün zekâ ve yeteneğe sahip çocukların zihin kabiliyetleri bakımından diğer çocuklardan ayrıldığı ifade edilmekle birlikte, tespiti ve yetiştirilmeleri konusunda yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliği ifade edilmiştir (http-35).

05/02/-15/02/1962 tarihleri arasında düzenlenen 7.Milli Eğitim Şurası, üstün yetenekli çocukların eğitimlerine yönelik önerileri kararlaştırılması bakımından önemli bir niteliğe sahiptir. Öyle ki dönemin Milli Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu, açılış konuşmasında “Üstün istidatlı öğrenciler için bir İlim Lisesi ve bir de aşağıda kuruluş sebeplerini ayrıca zikredeceğimiz bir Deneme Sanat Enstitüsü kurulmalı ve öğrenciler başarı gösterdikleri müddetçe bu okullarda kalmalıdır, göstermeyenler öteki okullara nakledilirler” ifadesi ile üstün yetenek sahibi öğrencilerin eğitimleri konusunda ayrı bir okul çalışması yapılması gerekliliğini vurgulamıştır (http-36).

28/09-03/10/1970 tarihlerinde 8.Milli Eğitim Şurası düzenlenerek kredi sistemine dayanan mezuniyet anlayışı ile üstün yetenekli öğrencilerin eğitim imkanlarında dolaylı olsa dahi iyileştirilme gerçekleştirilmiş ise de kısa bir süre sonra bu sistem kaldırılmıştır. Aynı zamanda şura belgelerinde yer alan üniversite öncesi eğitim sürecine ilişkin sorunlar içerisinde üstün zekâ yeteneğe sahip öğrencilerin gelişmelerinin sağlanarak eğitim sürecinde israf edilmemeleri gerektiği belirtilmiştir (http-37). 1974 yılına geldiğimizde 9.Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar kapsamında, üstün yetenekli çocuklara ilişkin doğrudan düzenleme bulunmamasına rağmen eğitimde fırsat eşitliği kapsamında özel eğitim ihtiyacı bulunana öğrencilere yönelik devletin gerekli tedbirler alması konusundaki yükümlülüğünün belirtilmesi

önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır (http-38).

1982 yılında düzenlenen 11.Milli Eğitim Şurası'nda üstün zekâlıların eğitimi, özel eğitim alanları içerisinde sayılması kararı ile alana ilişkin önemli adım atılmıştır (http-39). Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda atılan bir başka önemli adım 12.Milli Eğitim Şurası'nda karar bazlı alınan düzenlemeler ile gerçekleşmiştir. İlköğretim başlığı altında alınan zekâ seviyesi yüksek çocuklar için üst özel sınıfların açılması kararı ile genel, mesleki ve teknik ortaöğretim başlığında alınan kararda fen liselerinde özel yetenekli ve üstün zekâyâ sahip öğrencilerin eğitimlerine imkan sağlamak üzere özel programların uygulanması konusu düzenleme altına alınmıştır (http-40). Aynı zamanda öğretmen, donatım ve alt yapı imkanları tamamlanmadan yeni Fen Liselerin açılmamasının karara bağlanmış olması, alana ilişkin bir hassasiyet göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 15.Milli Eğitim Şurası'nda ise 'Milli Eğitimin Finansmanı' başlığı altında alınan kararlar kapsamında yurtdışında eğitim gören yüksek nitelikli insan gücünün yurdumuza kazandırılması için gerekli teşviklerin verilmesi ve beyin göçünün önlenmesi konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nın çalışma başlatması gerekliliği ifade edilerek, nitelikli insan gücünün kaybedilmemesine dikkat çekildiği anlaşılmaktadır (http-41).

13-17 Kasım 2006 tarihleri arasında düzenlenen 17.Milli Eğitim Şurası'nda özel eğitim alanı hakkında ayrı bir başlık açarak üstün yetenekli öğrenciler için de ayrıca kararlar alınmıştır. Üstün zekâlı çocukların eğitimi ve istihdamı konusunda politika oluşturulması ile üstün zekâlı çocukların kendi hızlarında ilerlemelerine fırsat sağlanması gerekliliğinin yanı sıra ilgili kurumlarla üstün yetenekli bireylerin eğitimi konusunda çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi için işbirliği yapılmasıyla beraber araştırma birimleri, okullar açılarak öğrencilerin ailelerinin maddi olarak desteklenmesi gerekliliği de karara bağlanmıştır (http-42). Ayrıca üstün zekâlı çocukların eğitimlerinin, üniversitelerde alana ilişkin açılan sertifika programlarını tamamlayan öğretmenler tarafından verilmesi kararlaştırılmıştır.

Üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda hassasiyetin arttığını gösteren 17.Milli Eğitim Şurası'nın ardından 01/11-05/11/2010 tarihinde düzenlenen 18.Milli Eğitim Şurası'nda, Bilim ve Sanat Merkezi'ne atacak öğretmen nitelikleri ile yapısal özellikleri konusunda kararların alınmasının yanı sıra üstün yetenekli çocukların tespitinde geçerli ve güvenilir tanılama araçlarının geliştirilmesi gerekliliği ile üstün yeteneklilerin istidatlarına göre programlamasının yapılacağı özel eğitim okulları

açılması tavsiye kararı olarak yer edinmiştir(http-43). 18.Milli Eğitim Şurası'nda 'Öğretmenin Yetiştirilmesi, İstihdamı ve Mesleki Gelişimi' başlığı altında BİLSEM'lere atması yapılacak öğretmenlerin özel eğitim ve üstün zekâlılar stratejileri konusunda eğitim bilimleri ile özel eğitim bölümü öğretim elemanları tarafından verilecek eğitim programından geçirilmesi gerekliliği karara bağlanmıştır. Ayrıca 'Eğitim Ortamları, Kurum Kültürü ve Okul Liderliği' başlığı altında BİLSEM'lerin ortaöğretim düzeyinde de yaygınlaştırılarak hem bilim hem sanat açısından üstün yetenekli öğrencilere hitap edecek şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

02/12-06/12/2014 tarihleri arasında düzenlenen 19.Milli Eğitim Şurası'nda özel yetenekli bireylerin eğitime yönelik bir yönetmeliğin hazırlanması gerekliliğinin yanı sıra okul öncesinden itibaren geçerli olacak şekilde yeni bir öğretim programlaması yapılmasının kararlaştırıldığı görülmektedir. Ayrıca eğitim yöneticilerinin niteliklerinin artırılması gündeminde lisansüstü programlarda özel eğitimin yönetimi gibi uygulayıcılara yönelik olarak yüksek lisans/doktora programların açılması da kararlaştırılmıştır(http-44).

4.4.1.2. Kalkınma Planları

Ülkenin dönemler itibariyle içerisinde bulunduğu sosyal ve iktisadi durumu ortaya koyarak çeşitli kalkınma hedeflerinin yer aldığı temel politika belgelerinden olan kalkınma planlarında birçok konu gibi özel yetenekli bireylere yönelik çeşitli kararların alındığını görülmektedir.

03/12/1962 tarih ve 11272 sayılı Resmi Gazete'de 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (http-45). Yayımlanan ilk kalkınma planında her ne kadar üstün yetenekli bireylere yönelik düzenlemeler yer almasa da atıfların yapıldığı görülmektedir. Şöyle ki; Türkiye'nin kalkınması için gerekli olan her sahada yeter sayıda ve üstün nitelikte ilim adamı yetiştirilmiş olması ülkenin on beş yılda ulaşacağı hedefler arasında sayılmıştır (http-46).

Kalkınma hedeflerine ulaşmada eğitim sisteminin rolüne önemine vurgu yapılarak eğitim sisteminin vatandaşların yeteneklerine göre düzenlenmesini, toplum

nezdinde sosyal adalet ve fırsat eşitliğinin hayata geçirilmesini sağlamada önemli bir etken olarak belirtilmiştir. Eğitimde yatay ve dikey geçişler ile yetenek ve yeterliliklerin doğru tespitine dayalı bir sistem kurulması önerisinin yanı sıra belli bir meslek adamı yetiştirmeyi amaç edinen okullardan mezun olan kimselerin bir üst seviyedeki okula geçişte yetiştiği alanda belli bir süre çalışması neticesinde oluşacak iş alanından faydalanmasının sağlanacağı ifade edilmiştir. Ayrıca gelir durumu yetersiz başarılı öğrencilerin yükselmesine imkân verecek geniş bir burs sistemi kurulacağı da belirtilmiştir (http-47).

1968-1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda milli kalkınma anlayışı doğrultusunda gençlerin kabiliyetlerine göre yetiştirilmesi gerektiğinin önemi vurgulanmıştır. 'Gençlik Sorunları' başlığı altında düzenlenen yeteneğe sahip gençlerin gelişmeleri için gerekli ortam ve imkanların sağlanması konusu ile çalışma alanına dolaylı bir şekilde katkı sağladığı ifade edilebilmektedir (http-48).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın çeşitli maddelerinde nitelikli insan gücüne olan ihtiyaç vurgusu dikkat çekmektedir. Eğitim alanına ilişkin değerlendirmelerde öğrencilerin yeteneklerine göre değil, ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre tahsilleri konusunda tercihlerde bulunduğu tespiti yapılarak kredi, burs, parasız yatılı gibi olanakların artırılması ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra yükseköğretim sisteminin amacına uygun bir şekilde esnetilerek üstün yeteneklilerin kendi alanlarında öğrenimlerine devam etmeleri konusunda sınav sisteminin yeniden düzenleneceği belirtilmiştir (http-49).

1979-1983 dönemini kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda güzel sanatlar alanında olağanüstü yeteneği bulunan çocuklara devlet tarafından eğitim olanaklarının sağlanacağı ifade edilmekle birlikte yetenekli çocukların yararlanacağı eğitim ve özendirme koşullarının geliştirilmesi konusunda yeni bir katkı oluşturulmadığı da belirtilmiştir (http-50).

Üstün zekâ ve özel yeteneğe sahip çocuklara doğrudan atıfta bulunan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sınırlı da olsa alana ilişkin ifadelere rastlamak mümkündür. Eğitim bölümü içerisinde yer alan 'İlkokul ve Ortaokullar' alt başlığında üstün zekâlı öğrencilerin özel eğitim gerektiren öğrenciler içerisinde olduğu belirtilerek özel eğitim alanında görev alacak öğretmen ve personel

yetiştirilmesine ilişkin tedbir alma yükümlülüğü hatırlatılmış ayrıca insan gücü ihtiyaçları açısından üstün zekâ ve özel yeteneğe sahip çocuklara özgü bir eğitim programlaması yapılacağı belirtilmiştir (http-51).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda üstün yetenekli öğrencilerin özel eğitim gereksinimi bulunan öğrenciler arasında ifadesi yenilenerek eğitimleri için altyapı hazırlanması gerekliliği ile parasız yatılı ve burs sisteminde iyileştirmelere gidilmesi ile maddi olanakları yetersiz yetenekli öğrencilere öncelik tanınmasının amaçlanacağı ifade edilmiştir (http-52). Ayrıca üstün yetenekli öğrencilerin öğretim üyesi, bilim insanı gibi alanlara yönelmesinin teşvik edilmesi konusu ile güzel sanatlar alanında milli kültürün yaşatılması amacıyla üstün kabiliyete sahip beşeri güç ile kültür-sanat altyapısının oluşturulmasının esas alınacağı belirtilmektedir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın üçüncü bölümünde Türkiye'nin ekonomik ve sosyal alanlarda yapısal değişim projelerini hayata geçirerek devletin düzenleyici ve gözetici işlevlerinin ağırlık kazanacağı belirtilmektedir. Bu bölümde düzenleme altına alınan alanlardan birisi insan kaynaklarının geliştirilmesi olup, öğretmen ve öğretim üyelerinin niteliklerinin artırılması için üstün yetenekli öğrencilerin alana yönlendirilmesinin sağlanacağı; üstün zekâlı öğrencilere yönelik eğitim kurumlarının geliştirilmesinin sağlanarak bu alana ilişkin özel sektör girişimlerinin destekleneceği belirtilmektedir (http-53).

Özel eğitim gerektiren üstün zekâ ve özel yetenekli çocuklara uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasında yetersiz kalındığı tespitinin yapıldığı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, çocukların rehberlik ve danışmanlık yardımı almaları okul öncesi/ilköğretim çağına alınması ile eğitimlerine yönelik uygun bir programının hazırlanmasına ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilerek bu alandaki özel sektör girişimlerinin destekleneceği tekrardan düzenleme altına alınmıştır (http-54).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın yanı sıra planın hazırlanmasına esas teşkil eden ihtisas komisyonlarındaki çalışmaların da önemi göz ardı edilmemelidir. Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda özel yetenekli bireyler özel eğitim hizmeti verilen gruplar arasında sayılarak durumları yinelenmiştir (http-55). Bir diğer komisyon olan Ortaöğretim: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi, Teknik Eğitim Özel İhtisas Komisyonu'nda Türk Milli Eğitim sistemine ilişkin sakıncalar ele alınmış

çoğunlukla yetenek kavramı üzerinde durularak öğrencilerin ilgi, istek ve yeterlilikleri doğrultusunda yönlendirilmelerinin Türk Milli Eğitimi'nin uygulamaya çalıştığı temel ilkelerden olduğu belirtilmiştir. Fen ve Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri'nin özel yeteneğe sahip öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yapılandırıldığını belirten bu raporda, ortaöğretim düzeyinde uygulanan bu sistemin çeşitli sakıncaları beraberinde getirdiği, bu sebeple özel yeteneklerin gelişmesine öncelik veren alt kademe okullara ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir (http-56).

Bir başka ihtisas komisyonu olan Beden Eğitimi, Spor ve İstanbul Olimpiyatları Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda spor alanında yetenekli çocuk ve gençlerin ortaya çıkarılarak olimpik anlayışına dayalı üst düzey elit sporcular yetiştirilmesi spor eğitimin temel amacı olarak ifade edilmiştir. İlgili ihtisas raporunda aynı zamanda ülkemizdeki uygulamaların dünyada gelişen spor bilimi ve yönetimi doğrultusunda geliştirilerek Türk sporunun uluslararası seviyedeki başarılarını artırmak için gerek bilimsel gerekse çağdaş uygulamalar içeren ve 1997 yılında başlatılan 'Türkiye'de Çocukların Spora Yönlendirilmesinde Uygulama Modeli Projesi'nin 2004 yılına kadar uygulamasının devam edilerek tespit edilecek süper yetenekli çocukların kendilerine uygun spor dallarına yönlendirilmesi hedeflenmekte olduğu kayda alınmıştır (http-57).

Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyon Raporu'nda ise öğretim üyesi ve bilim insanı yetiştirme süreçlerinde üstün yetenekli öğrencilere özel imkanlar sağlanması ve aynı zamanda belli alanlarda yüksek potansiyele sahip öğrencilerin yurt dışına gönderilerek gelişimlerinin bilimsel olarak takip edilmesi gerekliliği ifade edilmiştir (http-58).

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda her ne kadar özel yetenekli bireylerin eğitimine ilişkin bir düzenleme yer almasa da nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde eğitimin programlarının öneminin dünyanın üzerinde durduğu temel bir konu olduğu; ülke ekonomisinin var olan ara eleman ihtiyacına rağmen mesleki eğitim mezunu işsiz oranının yüksek olmasının sebebinin bilişsel yetenekleri üstün olan öğrencilerin mesleki eğitimi tercih etmemeleri tespitlerinde bulunulmuştur (http-59). Kalkınma planı hazırlama çalışmaları sırasında kurulan Eğitim: Okul Öncesi, İlk ve Ortaöğretim Özel İhtisas Komisyon Raporu'nda üstün yetenekli çocukların eğitimlerinde potansiyellerini kullanabilecekleri şekilde çalışmaların desteklenmesi gerekliliği belirtilmiştir (http-60).

2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nda özel yetenekli bireylerin eğitimleri konusunda bütünleştirme anlayışı ile uygun ortamlarda eğitimlerinin sağlanması hedeflenmekle birlikte beşeri sermayenin güçlenebilmesi için beceri ve yetenekleri yüksek olan bireylerin yetiştirilmesinin önemi vurgulanmıştır (http-61).

100.Yıl Türkiye Planı başlığı ile yayımlanan On Birinci Kalkınma Planı'nda özel yetenekli çocuklara yönelik Eğitim, Bilim ve Değerlendirme Kurulu'nun oluşturulacağı yanı sıra içerisinde yaşadığımız teknoloji çağının ihtiyaçları gözetilerek dijitalleşme ve teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilecek üstün ve donanımlı işgücü yetiştirilmesi ifade edilmiştir (http-62).

4.4.1.3. Hükümet Programları

Politika belgeleri arasında değerlendirebileceğimiz hükümet programlarına bakıldığında özel yetenekli çocuklara yönelik bir hedef içeren programa ilk olarak 1990'lı yıllarda rastlanılmaktadır. 1990-200 yılları arasında 48 ve 57. Hükümet olmak üzere sadece iki hükümet programında üstün yetenekli öğrencilere yönelik ifadeler rastlamak mümkündür. 48.hükümet programında, yeterince üzerinde durulmayan bir konu olduğu eleştirisi ile yer alan üstün yeteneğe sahip çocukların özel olarak yetiştirilmesi vurgusu yapılmıştır (http-63). 57.hükümet programında ise üstün zekâ ve üstün yetenekli çocukların tanınmasına dikkate çekilmiştir. Üstün zekâ ve üstün yeteneğe sahip özel yetenekli çocukların erken tanılama süreci ile keşfedilerek özel ilgi görmeleri sağlanacağı ifade edilmiştir (http-64).

57.hükümet programının ardından 2011 yılında 61.hükümet programında üstün yetenekli çocuklara yönelik ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Bu programda üstün yetenekli öğrenciler yeni keşifleri ile geleceğe yön verecek nitelikte ifade edilerek bu çocukların hem tespit hem de eğitim süreçlerine daha fazla önemiyet verileceği belirtilmiştir (http-65). 07/09/2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 62.hükümet programında özel yetenek alanına olan ilginin artırılarak devam edeceği belirtilmiştir (http-66). 25/11/2015 yılında açıklanan 64.hükümet programında ise özel yetenekli öğrencilerin gelişimlerinin destekleneceği, bu amaç doğrultusunda yeni uygulamalar geliştirilerek özel programların uygulanacağı belirtilmiştir (http-

67). 65.hükümet programında her ne kadar özel yetenekli öğrencilerden doğrudan bahsedilmese de spor alanında yetenekli ve başarıya sahip kişilere yönelik çalışmaların gerçekleştirileceği ifade edilmiştir (http-68).

4.4.2. Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Çeşitli Uygulamalar

Ülkemizde özel yetenekli bireylere yönelik uygulamalar, yasal zeminde özel eğitim ihtiyacından doğmaktadır. ÖEHY'ne göre "Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim" özel eğitim olarak ifade edilmektedir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

Özel eğitim hizmetlerinin eğitim başlığı altında değerlendirilmeye başlanması ise 1950'li yıllara dayanmaktadır. 1951 yılında çıkarılan 5822 sayılı kanun ile bireysel ve gelişimsel özelliklerinden dolayı yaşatlarından anlamlı düzeyde fark gösteren ve bu sebeple özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerinin sürdürdükleri Sağır, Dilsiz ve Körler Okulu Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir (http-69). Kurulduğu andan itibaren dönemin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nca idare edilen okula ait hizmetler de sağlık ve bakım hizmeti olarak değerlendirilmekteydi. 01/08/1951 tarihli 5822 s. Kanun ile okul idaresinin Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesi ile özel eğitim hizmetinin bir eğitim hizmeti olarak değerlendirilmeye başladığı ifade edilebilmektedir.

Özel eğitim hizmetlerinin Milli Eğitim Bakanlığı ile ilişkilendirilmesinin akabinde özel eğitim alanında yetkinliğe sahip öğretmen ihtiyacının karşılanması amacıyla 1952 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü (GEE)'nde 'Özel Eğitim Bölümü' açılması kararlaştırılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 14 Mayıs 1952 tarihli 52 sayılı kararı ve MEB'in, GEE Müdürlüğüne yazdığı 16 Mayıs 1952 tarihli 41003/4720 sayılı yazıda "Kör, sağır-dilsiz, geri zekâlı ve eğitimi güç çocuklarla üstün zekâlı çocukların okutulacakları okul ve sınıflara uzman öğretmen, baş öğretmen ve müfettiş yetiştirmek üzere açılması uygun görülmüştür." ifadesi ile özel eğitim bölümünün açılması gerekçelendirilmiş; bu bölümde özel eğitime muhtaç çocukların eğitim ve öğretimleri için uzman öğretmen yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Özel eğitim alanının kapsamı ise beden engeli olanlar (görme-ışıtme-beyin-ortopedik-konuşma engelliler ile sürekli bakım isteyenler) ; zihinsel yönden akranlarına nazaran farklılık gösterenler (üstün zekâ, üstün özel yetenek ile zihinsel geriliği olanlar); toplumsal açıdan farklılık gösteren çocuklar (ailesinden kötü muamele gören, terk edilmiş, suça sürüklenmiş, davranış bozukluğu gösteren çocuklar gibi) ;öğrenme güçlüğü olan ve birden fazla engeli barındıran olmak üzere beş grup altında düzenlenmiştir. Üstün zekâlı çocukların ayrıca özel meslek dersleri kapsamında ders programında yerini aldığı görülmektedir (Ataman, 2008, s. 6).

Özel eğitim alanına yönelik gelişmeler 1953 yılında yapılan 5.Milli Eğitim Şurası'nda da etkisini göstermiştir. Özel eğitim alanına ilişkin kararların yer aldığı ilk şura olan 5.Milli Eğitim Şurası'nda ilköğretimin zorunlu- ihtiyari olarak iki kısma ayrılmasının uygun görüldüğü ve özel eğitim gereksinimi olan çocukların eğitimlerini devam ettirecekleri okulların mecburi kısımda olduğu değerlendirilmesi yer almıştır. Ayrıca Korunmaya ve Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu'nun yeniden değerlendirildiği bu şurada üstün zekâ ve yeteneğe sahip çocukların zihin kabiliyetleri bakımından diğer çocuklardan ayrıldığı ifade edilmekle birlikte tespiti ve yetiştirilmeleri konusunda yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliği de ifade edilmiştir (http-70).

GEE'de özel eğitim alanına ilişkin ayrı bir bölüm açılması sonrası alanda yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Bu süreçte GEE öncülüğünde Ankara Rehberlik ve Araştırma Merkezi ile öğrencilere grup yetenek ölçekleri uygulanmıştır. Uygulanan grup yetenek ölçeklerine göre 'Türdeş İlkokul Sınıfları' denemelerine başlanmıştır. İlk olarak 1959 yılında Ankara Sarar İlkokulu ve 1960 yılında Ankara Ergenekon İlkokulu'nda uygulanan bu denemede, öğrenciler ölçek sonuçları dikkate alınarak ayrı sınıflarda öğrenimlerini sürdürmüşlerdir.

Üstün zekâ ve yeteneğe sahip özel yetenekli çocukların eğitimlerine dair özel eğitim kurumlarının açılacağı ve özel sınıflar oluşturulabileceğine ilişkin bir başka adım 24/07/1962 tarih 11162 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği ile atılmıştır. İlgili yönetmeliğin dört, on üç ve on beşinci maddelerinde üstün zekâ ve üstün özel yetenek şeklinde ifade edilen özel yetenekli çocuklara yönelik özel eğitim okulları ile özel sınıf açılacağı yasal zeminde karşılık bulmuştur (http-71). Bu gelişmenin akabinde 16/09/1962 tarih 3918 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı kararıyla 1964-

1965 eğitim-öğretim yılından itibaren üst özel sınıf uygulaması başlamıştır. Başlanılan bu uygulama Ankara, İstanbul, Bursa ve Eskişehir’de uygulanmıştır. 1960’lı yılların sonlarında MEB aldığı bir kararla herhangi bir gerekçe göstermeksizin üst özel sınıf, türdeş ilkokul sınıflar, yetenek kümeleri gibi uygulamaları sona erdirdiği görülmektedir (Levent, 2011, s. 53).

05/02-15/02/1962 tarihleri arasında düzenlenen 7.Milli Eğitim Şurası ve 1963-1967 yıllarını kapsayan kalkınma planında özel yetenekli çocukların eğitimlerine dair yapılan vurgular, fen ve matematik alanlarında kabiliyete sahip öğrencilere yönelik Ankara Fen Lisesi’nin kuruluşunda etkisini göstermiştir. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Milli Eğitim bakanlığı ve Ford Vakfı iş birliği ile 1964 yılında Ankara Fen Lisesi kurulmuştur. Liseye alınacak öğrencilerin seçiminde ortaokul başarı puanı, öğretmen kurul kararı ile aday gösterilmesi ve ardından gösterilen adaylar arasında yapılacak genel kültür ile yetenek alanlarını kapsayan sınav olmak üzere üç kademeli bir sistem izlenmiştir. Öğrenci seçimindeki bu titiz yaklaşım lisede eğitim-öğretim sağlayacak öğretmenlere de uygulanmıştır. Lisede ders verecek öğretmenler, müfettiş raporları dikkate alınarak seçilmelerinin ardından Ankara Üniversitesi ve akabinde Florida Üniversitesi’nde bir dizi eğitime tabi tutulmuşlardır (Çitil, 2020, s. 518-519).

Yedinci Milli Eğitim Şurası’nda alınan kararlarda dikkat çeken bir başka nokta ise sanat enstitüleridir. İlgili şurada üstün yetenekli öğrencilerin branşlarına göre yükseköğrenime hazırlanmalarını amaçlayan erkek sanat enstitüsü kurulması, kararlar arasında yer almaktadır ([http-72](http://72)).

1960’lı yıllardaki önemli bir diğer gelişme ise TÜBİTAK’ın kuruluşudur. 24/07/1963 tarih ve 11462 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 278 sayılı kanun ile kuruluşunu gerçekleştiren Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), araştırma ve geliştirme faaliyetlerini ülke kalkınmasındaki öncelikleri gözeterek teşvik etmek, özendirmek, koordinasyonu sağlayarak mevcut bilimsel ve teknik bilgilere erişilmesini sağlamak üzere kurulmuştur ([http-73](http://73)). Bilim insanı ve araştırmacıların yetiştirilmesi ve gelişimlerine katkı sağlayarak bu amaçla ödüller vermenin yanı sıra öğrenim sırası ve sonrasında üstün başarı gösteren gençlerin gelişimlerinde destek olmak için burs olanaklarının sağlanması ile düzenlenecek proje yarışmalarıyla gençlerin kendilerini göstermelerine fırsat tanınması TÜBİTAK’ın görevleri arasında yer almaktadır.

1960'lı yılların ardından 1970 ve 1980'li yıllarda milli eğitim şura kararları ve kalkınma planlarında üstün yetenekli çocuklara ilişkin ifadeler yer almakla birlikte özel eğitim alanını kapsayan kanuni ve yönetmelik bazında çeşitli düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. 1980'li yılların sonunda 1989-1990 eğitim-öğretim dönemi ile birlikte açılışı yapılan Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre eğitim hayatlarını devam ettirmelerini sağlayacakları kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

1990'lı yıllara gelindiğinde özel eğitim alanına yönelik çalışmaların diğer dönemlere göre hız kazandığını söylemek mümkündür. MEB tarafından düzenlenen Birinci Özel Eğitim Konseyi'nde özel eğitim öğrenci grubu içerisinde yer alan özel yetenekli öğrencilere yönelik ayrı bir komisyon oluşturularak çeşitli kararlar alınmıştır. Kararları başlıca; tanılama, özel yeteneğe yönelik farkındalık oluşturulması, özel eğitim programlarının düzenlenmesi, kredi yaklaşımının benimsendiği sınıf geçme sistemi, öğretmenlere yönelik çeşitli hizmet içi eğitimlerin verilmesi, yasal düzlemde özel yetenekli öğrencilere yönelik yasal zeminde çeşitli çalışmaların yapılması, öğrencilere sağlanacak imkanlar vasıtasıyla beyin göçünün önlenmeye çalışılması gibi konular üzerinde toplamak mümkündür (MEB, 1991).

1991 yılında rastladığımız bir gelişme üstün yetenekli öğrenciler için açılmış özel eğitim kurumu olan Yeni Ufuklar Koleji'dir. Üstün yetenekli öğrencilere özel açılan bu eğitim kurumu, MEB tarafından müfredatı onaylanmamış ve 2001 yılına gelindiğinde ise çeşitli nedenlerden dolayı faaliyetlerine son verilmiştir. 1993 yılında özel yetenekli öğrencilere yönelik Özel İnanç Lisesi açılmıştır. 2002 yılında Türk Eğitim Vakfı'na devredilmesi ile Türk Eğitim Vakfı Özel İnanç Lisesi (TEVİTÖL) adını alan TEVİTÖL, Türkiye'nin çeşitli yerlerinden özel değerlendirme sınavı ile seçilen öğrencilere ortaöğretim düzeyinde yatılı olarak hizmet vermektedir. TEVİTÖL, faaliyetlerine günümüzde de devam etmektedir.

1995 yılında özel yetenekli çocukların eğitimleri konusunda somut adım atıldığı görülmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin geçirdikleri tanılama ve sınav süreci sonrasında okul dışı etkinlik ve proje çalışmalarını gerçekleştirecekleri günümüzde de aktif olarak faaliyetlerini sürdüren MEB bünyesinde Bilim Sanat Merkezleri açılmıştır. 08/09/1995 tarihinde açılan ilk BİLSEM, Ankara Bilim ve Sanat Merkezi'dir. Örgün eğitim kurumlarını destekleyici, devam zorunluluğu olan, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Özel Yeteneklilerin

Geliştirilmesi Daire Başkanlığı'na bağlı BİLSEM, özel yetenekli öğrencilerin yeteneklerini geliştirmelerini ve en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak üzere okul saatleri dışında destek eğitimi vermek üzere açılmış eğitim kurumudur. Zekâ testlerinde, testin türü dikkate alınarak 130 veya 140 üzeri IQ puanına sahip ya da müzik veya görsel sanatlar alanında yaşlarına göre anlamlı bir farklılığı bulunan ve üst düzey performans sergileyen özel yetenekli çocuklara BİLSEM'de eğitim desteği sunulmaktadır. BİLSEM'e alınacak öğrencilerin belirlenmesi için her yıl bakanlık tarafından belirlenen tarihte genel yetenek, müzik ve görsel sanatlar olmak üzere aday gösterilen öğrencilere yönelik bir sınav gerçekleştirilmektedir. Sınav sonuçlarına göre baraj puanını geçen öğrenciler bireysel incelemeye tabi tutulmakta olup burada uygulanan zekâ testi veya görsel sanatlar ya da müzik alanındaki yetenek incelemesinin akabinde her bir alan için ayrı olmak üzere Türkiye barajını geçen öğrenciler BİLSEM'e kaydolmaya hak kazanmaktadırlar. BİLSEM'e kaydı yapılan öğrenciler, Uyum Programı, Destek Eğitimi Programı, Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı, Özel Yetenekleri Geliştirme Programı, Proje Üretimi ve Yönetimi Programı olmak üzere beş aşamalı bir eğitim programına tabi tutulurlar. Her ne kadar bireysel eğitim sağlamak esas olarak kabul edilse de genellikle 2-6 kişilik öğrenci grupları ile birlikte çalışma yapılmaktadır. Öğrencinin BİLSEM'e kayıt yaptırması ile başlayan eğitim süreci ilkökul, ortaokul ve lise hayatları boyunca devam etmektedir. BİLSEM'deki eğitimleri sonunda öğrencilere herhangi bir diploma verilmez ve lise/üniversite giriş sınavlarında ek puan gibi bir uygulama sunulmaz. BİLSEM'lerin kuruluş ve işleyişlerini düzenleyen hukuki normun niteliği ise yönerge şeklindedir. BİLSEM'lerin işleyişini düzenleyen herhangi bir kanun ya da yönetmelik bulunmamaktadır ([http-74](http://74)).

Üstün yetenekli öğrencilerin yetiştirilmelerinde önemli rol üstlenecek olan öğretmenlerin yetiştirilme sürecine bakıldığında 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi bünyesinde lisans eğitimi veren 'Üstün Zekâlılar Öğretmenliği' bölümünün açılması önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. 2016 yılında özel eğitim alanlarına ilişkin programların 'özel eğitim öğretmenliği' programı altında toplanması ile birlikte ilgili bölüm son mezunlarını 2019 yılında vermiştir (Çitil, 2018, s. 155)

2002 yılında atılan bir başka önemli adım ise İstanbul'da Kurtuluş Savaşı sonrasında ilk yapılan okul olarak bilinen Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu ile

MEB ve İstanbul Üniversitesi HAYEF işbirliğiyle imzalanan protokoldür. İlgili protokol ile Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu, üstün yetenekli öğrencilerin eğitimlerine yönelik farklılaştırılmış bir program uygulanmaya başlandığı bir uygulama okulu olmuştur. Özel yetenek alanındaki gelişmeler sosyal bilimler liseleri ve spor liselerinin açılmaya başlamasının yanı sıra özel eğitim kurumlarında ayrı sınıf uygulamaları ile devam etmiştir (Çitil, 2018, s. 156).

23/09-25/09/2004 tarihleri arasında MEB, Marmara Üniversitesi ve Çocuk Vakfı işbirliği ile gerçekleştirilen Birinci Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi ile akademik alan ile politika belgelerine yön verecek önemli bilgilerin derlendiği bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu kongrede toplumsal olarak da alana ilişkin farkındalığın oluşmasında önemli bir yere sahiptir.

Üstün yetenekli öğrencilere farklılaştırılmış ve hızlandırılmış bir eğitim ortamının sunulmasının yanı sıra ebeveynlere eğitim, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri vermeyi amaçlayan Eskişehir Anadolu Üniversitesi Üstün Yetenekliler Eğitim Programı 2007 yılında bir program olarak kuruluşunu gerçekleştirmiş; 2014 yılında uygulama ve araştırma merkezine dönüştürülmüştür.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2009-2013 yıllarını kapsayarak hazırlanan Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı, alana ilişkin hazırlanmış ilk eylem planı olarak 2000'li yıllarda karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde üstün yetenekliler alanına ilişkin ayrı ve özgün bir kanuni düzenleme yapılması gerekliliği konusu üzerine kurulan meclis araştırma komisyonları önemli politika belgeleri arasında yerlerini almaktadır. 2010 yılında kurulan Kayıp Çocuklar Başta Olmak Üzere Çocukların Mağdur Olduğu Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Raporu ile Üstün Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkemizin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamlarının Sağlanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu üstün yetenekli bireylerin tanımlanması, stratejik önemleri, yaşadıkları mağduriyetler, eğitim ve istihdamları açısından önemli politika belgeleri olarak karşımıza çıkmaktadır (http-75).

2013-2017 yıllarını kapsayan Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı'nda, alana ilişkin güçlü yanlar; genç nüfusun fazla olması sebebiyle özel yetenekli öğrenci sayısının da fazla olacağı, ülke genelinde kurulan BİLSEM

sayısının artırılması, Rehberlik Araştırma Merkezleri'ndeki tanılama sürecini yürütecek yetişmiş personelin varlığı ile üniversiteler bünyesinde açılan özel yetenekli çocuklar eğitim merkezlerinin bulunması ve bilimsel çalışmaların TÜBİTAK tarafından desteklenmesi belirtilmiştir. Zayıf yanlar ise tanılamada kullanılan araçların yeterli ve güncel olmayışı, özel yetenekli öğrencilerin büyük bir kısmının tanılanamamış olması, özel yetenekli öğrencilere yönelik farklılaştırılmış eğitim model ve programların geliştirilememesi, alana ilişkin aile rehberliği programının olmaması, eğitimcilerin gerek nitelik gerekse nicelik bağlamında yetersiz olması ile bilim, teknoloji ve sanayi entegrasyonu ile beceri geliştirme ve istihdam ilişkisinin sağlanamaması olarak sıralanmıştır (http-76).

2017 yılında, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 29.madde düzenlemesinde yer alan “Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanılaması ile bu bireylere sunulan eğitimin niteliğini artırmak için araştırma, geliştirme, inceleme, uygulama ve izleme yapmak üzere” bir merkez ve okul açılabilceği hükmü gereği Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi (ARGEM), MEB'in yeni bir projesi olarak 2017-2018 eğitim-öğretim yılında İstanbul'da faaliyete başlamıştır. Özel yetenekli öğrenciler için açılmış ilk resmi ayrı okul olan ARGEM yalnızca özel yetenekli öğrencilere hizmet vermektedir. Öğrencilerin tamamı okulda yatılı olarak öğrenime devam etmekte olup okulun öğrenci seçimi BİLSEM'lerden yapılmaktadır. Hızlandırılmış ve zenginleştirilmiş bir öğretim programı uygulanan ARGEM, eğitim sistemimizde yer almaya devam etmektedir (Çitil ve Sak, 2000, s.120).

2019-2023 yıllarını kapsayan MEB Stratejik Planı'nda özel yetenekli öğrencilerin eğitimlerine yönelik hedefler ve uygulama konusundaki ihtiyaçlar belirtilmiştir. MEB, özel yetenek sahibi kişilerin bu niteliklerini koruyucu ve geliştirici özel eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmeyi görev kapsamında değerlendirirken ‘Ülkemizin kalkınmasında önemli bir kaynak niteliğinde bulunan özel yetenekli öğrencilerimiz, akranlarından ayırılmadan doğalarına uygun bir eğitim yöntemi ile desteklenecektir’ ifadesi ile stratejik planda gerçekleştirilmesi beklenen hedefler arasına almıştır. Bu hedef ile amaca ulaşmada kullanılacak yöntem bakımından tüm öğrencilerin tarama sistemine dâhil edilmesinin zorluğu, özgün zekâ testlerinin maliyetli olması ve üretilmesinde sıkıntılar yaşanması, özel sektörün tarama, tanılama ve eğitim konusunda yatırım yapmaması risk olarak değerlendirilmiştir.

Uygulama konusundaki ihtiyaçlar ise; BİLSEM kurulması ve kurumsal yapısının yeniden kurgulanması, arama hizmetlerinin yaygınlaştırılması, özgün zekâ ve yetenek testleri geliştirilmesi ve yurt dışında geliştirilmiş ölçeklerin kültürel uyum çalışmaları yapılması için kaynak ihtiyacı, ölçek geliştirme çalışmaları için nitelikli hizmet içi ve sertifika eēitimlerinin düzenlenmesi, özel yeteneklilere yönelik ērenme ortamları, ders yapıları ve materyallerinin geliştirilmesinde özel teēebbsn katkılarının artırılması için iş birliēi yapılması olarak maddeler altında toplanmıştır (MEB, 2019).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tezde, özel eğitim ihtiyacı bulunan özel yetenekli bireylere özgü Cumhuriyet tarihinin başlangıcından günümüze kadar olan süreçte çocuğun üstün yararının gözetilerek sınırlılıkları ile üstün yönlerinin bütüncül olarak ele alan politikaların durumuna yönelik hukuki zemin ve politika belgeleri incelenmiştir. Türkiye’de özel yetenekli bireylere yönelik hukuki zemin ve politika belgelerinin derlendiği tezin sonuçlar alt başlığında, ilk bölümde yer alan alt problemlere cevaplar aranmıştır.

Öneriler alt başlığında ise çalışmanın alt problemlerine ilişkin cevaplara ve özel eğitim ihtiyacı bulunan özel yetenekli bireylere özgü, çocuğun üstün yararının gözetilerek sınırlılıkları ile üstün yönlerinin bütüncül olarak ele alındığı politikaların geliştirilme sürecine ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Bir ülkenin en değerli sermayesini şüphesiz ki nitelikli insan gücü oluşturur. Bireye etkin eğitim ve istihdam alanları oluşturularak ülkenin geleceğine yön verilecek adımlar atılması, büyük önem arz etmektedir. Beşeri sermayenin lokomotif gücünü, gelişmiş ülkelerin uygulamaları ve yapılan araştırmalar ışığında özel yetenekli bireylerin oluşturduğunu ifade etmenin yerinde bir tespit olacağı muhakkaktır. Bu bireylere verimli eğitim ve istihdam alanlarının oluşturulması ile ülkenin kalkınma gücünün artması arasında pozitif bir ilişki bulunduğu bir gerçektir.

Hukukun genel teorisinde hak kavramı çok değişik şekillerde tanımlanmakta ise de genel itibariyle hak, hukuk düzeni tarafından korunan ve sahibine bu korunmadan yararlanma yetkisi tanıyan menfaat olarak ifade edilmektedir. “Temel hak ve hürriyetler” ise insan haklarının pozitif hukuk tarafından tanınmış ve

düzenlenmiş kısmı olarak ifade edilmektedir. Temel hak ve hürriyetlerin sınıflandırılmasında birçok ayırım yanında klasikleşen George Jellinek'in pozitif/negatif/aktif statü hakları ayırımına baktığımızda; pozitif statü haklarının, bireylere devletten olumlu bir davranış, bir hizmet, bir yardım isteme imkanını tanıyan haklar olarak ifade edildiği görülmektedir. Sosyal devlet anlayışının bir sonucu olan bu haklar aynı zamanda “sosyal haklar” olarak da karşılık bulmaktadır. Bu haklar önemli ölçüde devlete bir hizmet sunma görevi veren, devletin aktif müdahalesini ve mali kaynakların kullanılmasını gerektiren haklardır.

Temel hak ve hürriyetler arasında pozitif statü hakları kapsamında incelenen “Eğitim Hakkı” bireyin insan olmaktan gelen doğal bir hakkı ve ihtiyacı olarak kabul görmektedir. Öyle ki ülkemizin 1948 yılında kabul ettiği/taraf olduğu BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de ilgili hükme yer verilmiştir. İlgili maddenin anlamsal çalışmasına bakıldığında herkesin eğitim hakkına sahip olduğu ve eğitimin insan kişiliğini tam geliştirmeye yönelik olması amacını taşıması vurgusunun önemle üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

TDK eğitimi, “çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye” olarak tanımlamaktadır ([http-77](http://77)). Bu tanımdan hareketle, çocuğun bedensel, zihinsel, sosyal, duygusal ve ahlaki gelişiminin desteklenmesi, mevcut yeteneklerin uygun doğrultuda gelişiminin sağlanarak bu potansiyele en üst düzeyde işlerlik kazandırılması ve aynı zamanda bireyin kendisini gerçekleştirebilmesinin eğitim işlevleri arasında yer aldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Her çocuğun farklı kişilik özellikleri, bedensel ve zihinsel farklı yetenekler ile dünyaya geldiği bir gerçektir. Her çocuk doğuştan gelen farklı kişilik ve yeteneklere sahip olsa da eğitim hakkı her çocuğa ayırım tanınmaksızın sağlanmış olan bir haktır. Herkese sağlanmış olan ve temel insan hakları arasında varlığını koruyan eğitim hakkının farklı bilişsel yapı ve yetenekler ile dünyaya gelmiş olan her bireye farklılaştırılmadan aynı doğrultuda sunulması ise eğitimin ana işlevi ile ters düşmektedir. Dolayısıyla bireye, topluma ve devlete bütünsel katkı sağlanmasında, çocukların yeteneklerinin keşfedilerek, yetenek ve ilgilerini geliştirme yönünde eğitimlerin farklılaştırılması; eğitimin işlevine uygun hizmet ederek eğitim ile varılması istenen amaca ulaşmada önemli rol oynamaktadır. Bu farklılaştırmanın eşitlik ilkesi ile de gerek anlamsal gerekse Anayasamızda ifade edildiği şekli ile

çelişmediği tezde vurgulanmıştır.

Eşitlik kavramına ilişkin incelemelere bakıldığında, şekli ve maddi eşitlik ayrımı ile karşılaşılmaktadır. Şekli eşitlik benzer durumda olan herkesin aynı muameleye tabi tutulması aynı kurallara bağlı olması olarak ifade edilirken; maddi eşitlik ise farklı durumda olanların farklı kurallara bağlı olmasını ifade etmektedir. Aynı zamanda AYM'nin konuya ilişkin verdiği emsal kararlardan olan 27.09.1988 tarih, E.1988/7 ve K. 1988/27 sayılı kararda “Anayasa’da öngörülen eşitlik, herkesin aynı hak ve yükümlülükler sahip olması anlamında değildir. Eşitlik her yönüyle aynı hukuki durumda olanlar arasında söz konusudur. Farklı durumda olanlara yani eşit olmayanlara, farklı kurallar uygulanması, yani ‘eşit olmayanların eşitsizliği’ eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz (http-78).” ifadeleri bulunmaktadır.

Eşitlik ilkesinin anayasal boyutta düzenlendiği madde hükmündeki 2004 ve 2010 yıllarındaki değişikliklerin lafzi yorumu ve AYM kararları birlikte düşünüldüğünde eşitliğin anlamının mutlak surette herkese eşit muamele ile davranılması olarak değil; maddi eşitlik kavramının dikkate alınarak anlamlandırmanın yapılması gerekliliği sonucuna ulaşılmaktadır.

Çalışmanın alt problemlerinden olan normal eğitimden faydalanamayan bireyler için farklılaştırılmış eğitim programlarının uygulanmasını eşitlik ilkesi bağlamında incelediğimizde, ilgili hukuki düzenlemeler ve eğitimin ana işlevi ile ulaşılmak istenen hedef dikkate alınarak, farklı bilişsel ve yeteneklere sahip olarak dünyaya gelen çocuklara kendilerini gerçekleştirme ve yeteneklerini keşfederek maksimum fayda sağlamak için eğitim politikalarının farklılaştırılarak uygulanmasının eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmayacağı hatta bir yükümlülük olduğu sonucuna varılmaktadır.

Türkiye, 14 Ekim 1990 tarihinde imzaladığı ve 27 Ocak 1995'te Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin taraf ülkelerinden biridir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi m.28 ve m.29 hükümleri incelendiğinde ve bu sözleşmenin temel ilkesi olan çocuğun üstün yararı ilkesi gözetildiğinde; taraf devletlerin her çocuğun eğitim hakkını kabul ederek bu eğitimi, çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi amaçlarına uygun olarak verilmesi gerekliliği vurgusuna da rastlanılmaktadır. Ayrıca 1982 Anayasasının “Sosyal ve Ekonomik Haklar” başlığı altında düzenlenen bu pozitif statü hakları arasında m.42’de “Eğitim ve Öğrenim

Hakkı” başlığı ile yer alan hükmü incelediğimizde “... Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır...” ifadesi ile özel eğitim alanına ilişkin devletin ilgili tedbirleri alması gerekliliğini Anayasal bir yükümlülük olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu hüküm ile özel eğitim ihtiyacı olan bireylere yönelik uygulanacak eğitim programlarına ilişkin Anayasal dayanağın var olduğu, ayrıca uluslararası hukuk normları kapsamında da özel eğitim ihtiyacı bulunan özel yetenekli bireylere yönelik politika oluşturma yükümlülüğü olduğu sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Her bireyin farklı yetenek ve bilişsel özelliklerine rağmen eğitim hakkına ayırt etmeksizin sahip olduğu çıkarılabilecek en temel sonuçtur. Ancak her bireyin insan olmaktan dolayı sahip olduğu bu temel hakkın işlevi, amacı birlikte düşünüldüğünde; her bireye aynı doğrultu ve müfredatta eşit eğitim vermenin hakkın kullanımına aykırı bir sonucu beraberinde getireceği de açıktır. Standart okul eğitiminde amaç, önceden belirlenmiş birtakım bilgi ve becerilerin belirlenmiş zaman diliminde her öğrenciye kazandırılmasından ibarettir. Üstün yetenekli çocuklar ise doğuştan getirdikleri yeteneklerine bağlı olarak yaşitlarından farklı gereksinimleri olan, kendilerinde var olan potansiyelin gelişimi için farklı eğitim programlarına ihtiyaç duyan çocuklardır. Dolayısıyla eğitim öğretim yılı sürecinde okulda çocuğa verilmesi planlanan bilgi, becerileri önceden kazanmış olan ve/veya çok hızlı öğrenme kapasitesine sahip üstün yetenekli öğrencilere aynı doğrultuda uygulanması; farklılaştırılmış, zenginleştirilmiş eğitim ve öğretim olanakları sunulmaması eğitim ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucunu beraberinde getirecektir. Buradan hareketle, çalışmanın bir diğer alt problemi olan özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim süreçlerinin farklılaştırılmaya gidilmeksizin normal eğitim müfredatının izlenmesi halinde eğitim haklarının ihlal edileceği sonucuna da ulaşılmaktadır.

Ülkemizin taraf olduğu BM İHEB, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile temel bir insan hakkı olan eğitim hakkını bireylere sağlamada çocukların yüksek yararını gözeterek onların farklı bilişsel ve yetenek yapılarını dikkate alarak ilgi, ihtiyaç, kendilerini gerçekleştirme ve yeteneklerini geliştirmeye yönelik politikalar oluşturma yani eğitimsel politikalarda eşit olmayanların eşitsizliği anlayışı doğrultusunda farklılaştırılmış bir hizmet sunmayı sosyal devlet anlayışının gereği olarak taahhüt ettiği ve bu konuda sorumluluk altına girdiği açıktır. Bunun yanı sıra Anayasa'mızın

ilgili hükmü gereğince de devletin özel eğitim ihtiyacı olan bireylerle ilgili gerekli tedbirleri alma yükümlüğü bulunduğu da sabittir.

Ülkemiz taraf olmanın gereği olarak, uluslararası sözleşmelerde sorumlu olduğu yükümlülükleri yerine getirebilmek için üstün zekâ ve yetenekli çocuklara yönelik yasal düzenlemeler ile çeşitli çalışmalar yapmış olsa da yaşanan kavramsal çelişkiler; kalkınma planlarıyla konulmuş olan hedefler ile uygulamaların örtüşmemesi ve aynı zamanda konu ile ilgili sürdürülebilir politikaların üretilmemesi üstün yetenekli bireylerin gereksinimlerine cevap oluşturmamakla birlikte bu bireylerin topluma kazanımı noktasında da olumsuz bir tablonun oluşumuna sebebiyet verdiği ifade edilebilir.

Uluslararası sözleşmeler ile taahhüt edilmiş ve devletin Anayasal bir yükümlülüğü olan üstün yetenekli bireylerin eğitim hakkının kullanımına ilişkin düzenlemeler hukuk normlarında ve politika belgelerinde yer edinmiş olsa da konuya ilişkin düzenlemelerin hayata geçirilemeyişi, hukuk normları ve uygulamadaki kavramsal ve tanımsal çatışmalar, aile ve eğitici eğitimlerin eksikliği doğrultusunda üstün yetenekli bireylerin eğitimi konusunda sistemli bir politikanın oluşturulmadığı ve bu sebeple planlı bir işleyişin gerçekleştirilemediğini söylemek de mümkündür.

Özel eğitim alanı içerisinde yer alan üstün yetenekli bireylerin yasal olarak tanımlaması yapılırken “özel yetenekli birey” ifadesi kullanılmış ve “Yaşlıtlarına göre daha hızlı öğrenen, yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey” şeklinde tanımlaması yapılmıştır. Daha önceki yönetmelikte ise üstün zekâ ve üstün yetenek kavramları ”zekâ bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 130 ve daha yukarı olanlar”/ “zekâ bölümü çeşitli ölçeklerde 110 ve daha yukarı olup da güzel sanatlar, teknik ve benzeri alanlarda yaşlıtlarından belirli ölçüde üstün olanlar' olarak genel kabul gören anlayışla ve ülkemizin de şu anda üstün yetenekli bireylerin eğitimi konusunda sorumluluğu üstlenen önemli kurum olan BİLSEM'lere öğrenci seçiminde kullanılan yöntemlerde esas alınan kriterleri ifade eder şekilde tanımlanmıştır. Mevcut durum değerlendirildiğinde hukuk normlarındaki tanımlama ile uygulamada esas alınan kriterlerin çatıştığı da görülmektedir.

BİLSEM’lerde yapılan ek eğitimlerin yetersizliği, her tanımlanan öğrencinin şehir-ilçe merkezlerinde yaşamaması dolayısıyla BİLSEM’e erişim zorluğu yaşanması, lise seviyesine gelen öğrencilerin kapasitelerine uygun bir üst eğitim kurumundaki eğitimcilerle (üniversite) çalışmak yerine yine BİLSEM’de görev yapan öğretmenlerle çalışmak zorunda kalmaları da eğitim programlarındaki eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir başka sorun da örgün eğitimlerine devam eden özel yetenekli öğrencilerin okul sonrası etkinlik, proje yaptıkları BİLSEM’e devam etmelerinden dolayı gün içinde 10-13 saati bulan eğitime-çalışmaya maruz kalmaları olarak ifade edilebilmektedir. Bu durumda öğrenciler zayıf yönlerini geliştirecek, ileri oldukları alanlarda ürün yapacak zamanları kalmamaktadır.

Uygulamadaki bir diğer eksiklik ise dezavantajlı birey olarak tanımlanan üstün/özel yetenekli çocukların ailelerinin, sosyal ve ekonomik destek ihtiyaçlarının bugüne kadar gündeme alınmamış olmasıdır. Araştırma ve proje faaliyetleri gerçekleştirilmesi beklenen bu çocuklara herhangi bir maddi destek sağlanmaması ciddi bir çelişki olarak yansımaktadır. Dezavantajlı bireyler ve çocuklar için devletimizin pek çok ekonomik /sosyal desteği olmasına rağmen üstün zekâ ve yeteneğe sahip çocuklar bu tür yardımlardan faydalanamıyor olması “adalet” ve “kapsayıcı devlet” kavramlarına ters düşmektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan zihinsel engelli bireylere engel ağırlık durumuna göre çocuklara ve bakmakla yükümlü olan kişilere verilen sosyal/ekonomik desteklerin; üstün zekâ ve yeteneğe sahip öğrencilere sunulmaması özel eğitim ihtiyacında devletin alması gereken tedbir yükümlülüğüne aykırı bir davranış olarak da değerlendirilebilmektedir.

5.2. Öneriler

Dünya gündeminde yer alan bir konu olarak karşımıza çıkan özel yetenekli bireyler, akranlarından olumlu anlamda farklılık göstermeleri sebebiyle normal eğitimden faydalanamamakta ve özel eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Özel eğitim ihtiyaçları bulunmasına rağmen, örgün eğitimlerine devam eden özel yetenekli bireyler, tanılama ve BİLSEM sınavlarını başarılı bir şekilde tamamlamalarının akabinde BİLSEM’lerde okul sonrası etkinlik ve proje faaliyeti

gerçekleştirmektedirler. Üstün zekâ ve yeteneği içerisine alan bir kavram olan özel yetenekli birey tanılanmış olsa dahi BİLSEM sınavlarından başarısız olması halinde BİLSEM'den faydalanamamaktadır. Ayrıca tanılama araçlarında da bir yeknesaklığın olmadığı da görülmektedir. Bu sebeple öncelikli olarak özel yetenekli birey kavramına ilişkin aile, öğretmen ve öğrenci iş birliği ile farkındalık çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Yapılacak farkındalık çalışmaları ve aile eğitimlerinin ile öğrencilerin tanılama oranında pozitif yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Özel eğitim ihtiyaçları dolayısıyla farklılaştırılmış bir eğitim programına ihtiyaç duyan özel yetenekli bireylere yönelik kamu politikası oluşturma süreci öncelikle sorunun ne olduğunun cevaplandırılması ile başlamalıdır. Burada hukuk metinlerindeki tanımlar arasındaki farklılığın oluşturduğu çelişki ile karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla özel yetenekli bireyin kavramsal açıklamasında mevzuat bağlamında yeknesaklığın sağlanması için ortak bir kavram geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bilim sanat merkezlerinin toptancı eğitim anlayışı yerine bireyin zihinsel kapasitesi, gelişim eğrisindeki hızı, öğrenim ihtiyaçları, yetenek gelişimi, ilgileri desteklenerek ve belirlenerek buna uygun bireysel eğitim-öğretim planlarının yapılması için gerekli yasal düzenlemenin tamamlanmasıyla da süreç desteklenmiş olacaktır.

Özel yetenekli bireyleri ülkelerin nitelikli beşeri sermayesi olarak nitelendirip eğitimleri yönünde Anayasal ve uluslararası metinlerin gerektirdiği sorumluluk dolayısıyla hukuki düzenlemelerin yapıldığı gözlenmektedir. Ancak yapılan bu düzenlemeler yönerge niteliğinde olup özel yetenekliler alanına ilişkin daha güçlü bir koruma sağlayacak kanuni düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Bu durumda özel yetenekli bireylere yönelik, istihdamı da içerisine alacak bir şekilde eğitim süreçlerinin her basamaklarını düzenleyecek kanuni düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Üstün zekâ ve yeteneğe sahip bireylere yönelik eğitimlerin kapsayıcı çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi amaçlarına uygun olarak verilmesi, eğitim öğretim yılı sürecinde okulda çocuğa verilmesi planlanan bilgi, becerileri önceden kazanmış olan ve/veya çok hızlı öğrenme kapasitesine sahip üstün yetenekli öğrencilere aynı doğrultuda uygulanması; farklılaştırılmış, zenginleştirilmiş eğitim ve öğretim olanakları sağlanması için yasal mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılması ile hukuk

metinlerinde birlik sağlanarak uygulamada yaşanan ikircikli durumlar da ortadan kaldırılmış olacaktır.

Özel yetenekliler alanında Türkiye'deki mevcut hukuki zemin ve politika belgelerinin değerlendirilmesinin yapıldığı bu tez ile özel yetenek alanında farkındalığın artırılarak devletin kamu politika yapma sürecine teşvik edilmesi umulmaktadır. Hukuki düzenlemeler ve politika metinlerindeki düzenlemelerin uygulamaya yansıyan yönlerindeki aksaklıkların çözümlenmesi için Cumhurbaşkanlığı düzeyinde bir tespitin yapılması ise elzemdir. Özel yetenekli bireylerin yetenek alanları ve uzun vadede ilişkili olabilecekleri kurumlar düşünüldüğünde mevcuttaki tüm bakanlıkların çeşitli görevleri olacağı aşikardır. Bu sebeple bakanlıklarla koordineli bir şekilde çalışabilecek bir üst kurulun varlığının, alana ilişkin ihtiyacı gidereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, F. (2004). Üstün yetenekliler. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* içinde (s. 127-154). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akbulut, O. (2013). Eğitim hakkı. S. İnceoğlu (Ed.) , *İnsan hakları avrupa sözleşmesi ve anayasa* içinde (s. 533-542). Ankara: Yüksek Yargı Makamlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi.
- Akdemir, D. Ş. (2022). Felsefi ve tarihsel arka planıyla insan hakları olgusu. A. Yılmaz ve D. Şahyar Akdemir (Ed.), *Kurumsal ve İşlevsel Boyutlarıyla Türkiye'de İnsan Hakları Problematikliği* içinde (s. 5-29). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Aksar, Y. (2013). *Teoride ve uygulamada uluslararası hukuk I* (2 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akyüz, E. (1980). Çocuk hakları bildirisi ve türk hukuk sistemi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 13 (1), 339-365.
- Anbarlı Bozatay, Ş. (2022). Ulusal önleme mekanizması olarak İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. A. Yılmaz ve D. Şahyar Akdemir (Ed.), *Türkiye'de İnsan Hakları Problematikliği* içinde (s. 253-276). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Andreescu, M., and Andreescu, C. (2018). The constitutional principle of equality. *Challenges of the Knowledge Society*, 16 (1), 369-375.
- Aristoteles. (1975). *Politika* (1 b.). (M. Tuncay, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ataman, A. (2000). Üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler . S. Eripek (Ed.), *Özel Eğitim* içinde (s. 151-170). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ataman, A. (2008). Gazi eğitim enstitüsü özel eğitim şubesi ilk mezunları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9 (1), 1-13.
- Balyemez, S. (2019, 12). Eğit-, eğitim kelimelerinin yapısı ve Türkiye Türkçesine girme süreci. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (47), 41-52.
- Balyemez, S. (2021). *1933 yılı dil anketi , arapça ve farsça kelimelere karşılık önerileri* (2 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Batum, S. (1993). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Türk anayasal sistemine etkileri*. İstanbul : İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Bildiren, A. ve Fırat, T. (2020, 2). İki kere özel öğrenciler: öğrenme güçlüğü olan özel yetenekli öğrenciler. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 5 (10), 239-256.

- Bildiren, A. ve Uzun , M. (2007). Üstün yetenekli öğrencilerin belirlenmesine yönelik bir tanılama yönteminin kullanılabilirliğinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 31-39.
- Binbir, Ü. ve Arastaman, G. (2021, 09). Eğitim hakkı: bir derleme çalışması. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18 (Sayı Issue : Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 5067-5098.
- Birinci, G. (2017). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kısa tarihi I: Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e. *Neveşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of ISS*, 7 (2), 50-81.
- Brody, N. (1999). What is intelligence? *International Review of Psychiatry*, 11 (1), 19-25.
- Clark, F. (1972). Zekâ. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 5 (3), 205-210.
- Çağıl, O. M. (1984). İnsan hakları ve tabii hukuk. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 50 (1-4), 69-115.
- Çağlar, D. (2004). Üstün zekâlı çocukların özellikleri. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, & A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı* içinde (s. 111-126). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çelik, E. (1988). İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin Türk hukukundaki yeri ve uygulaması. *İdare Hukuku ve İlimler Dergisi*, 9 (1-3), 47-56.
- Çelikkaya, H. (1990). Eğitim olgusunun özellikleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Bilimleri Dergisi*, (2), 67-72.
- Çitil, M. (2018). Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitimi programının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 47 (1), 143-172.
- Çitil, M. (2020). Geçmişten günümüze Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitimi: Prof. Dr. Ayşegül Ataman ile görüşme. *Çocuk ve Medeniyet*, 5 (10), 511-524.
- Çitil, M. ve Ataman, A. (2018). İlköğretim çağındaki üstün yetenekli öğrencilerin davranışsal özelliklerinin eğitim ortamlarına yansımaları ve ortaya çıkabilecek sorunlar. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38 (1), 185-231.
- Çitil, M. ve Sak, U. (2020). *Türkiye'de özel yetenekli bireylere yönelik özel eğitim hizmetleri*. U. Sak, & S. Toraman (Dü). Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi. (1995, 01 27). *Milletlerarası sözleşme(22184)*. Resmi Gazete. 6 3, 2023 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf> adresinden alındı
- Dinçkol, B. (2021). İngiltere'de parlamenter monarşinin erken dönemi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 27 (2), 877-897.
- Döner, A. (2023). *Türk anayasa hukuku* (3 b.). Ankara: Yetkin Yayıncılık.

- Dural, M. ve Sarı, S. (2022). *Türk özel hukuku, temel kavramlar ve medeni kanunun başlangıç hükümleri*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Elmas, A. ve Seven, Ö. (2022). *Seçilmiş üye avrupa birliğine üye ülke anyasalarında eğitim hakkı*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Enç, M. (2004). Özel eğitimin gerekçesi. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili (Ed.) , *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı* içinde (s. 221-232). Ankara: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Enç, M. (2005). *Üstün beyin gücü*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi* (5 b.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erdoğan, M. (2000). *İnsan Hakları, küresel siyaset ve türkiye* . İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Erdoğan, M. (2006). *Aydınlanma, modernlik ve liberalizm* (1 b.). Ankara: Orion Yayıncılık.
- Erdoğan, M. (2013). *Anayasal demokrasi* (10 b.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eren, A. (2022). *Anayasa hukuku dersleri* (4 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ergüneş, Y. (1998). *Eğitim bilimine giriş*. Balıkesir.
- Eripek, S. (Dü.). (2005). *Özel eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Eysenck, H. J. (1967). Intelligence assessment: a theoretical and experimental approach. *British Journal of Educational Psychology*, 37 (1), 81-98.
- Gardner, H. (2011). *Frames of mind: the theory of multiple intelligences*. New York: Basic Book.
- Goddard, H. H. (1946). What is intelligence. *The Journal of Social Psychology*, 24 (1), 51-69.
- Gözler, K. (2013). *Anayasa hukukunun genel esasları* (4 b.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözler, K. (2014). *Türk anayasa hukuku dersleri* (16 b.). Bursa: Ekin Basım Yayın ve Dağıtım.
- Gözler, K. (2018). *Türk anayasa hukuku* (2 b.). Bursa: Ekin Basım Yayın ve Dağıtım.
- Gözler, K. (2022). *Hukuka giriş* (19 b.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözler, K. (2023). *Türk anayasa hukuku dersleri* (27 b.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gündüz, M. (2021). Eğitim. M. A. Saraç (Dü.) , *Sosyal bilimler ansiklopedisi* içinde (Cilt 1, 361-365). Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu.
- Harris, D., O'Boyle, M., Bates, E. ve Buckley, C. (2013). *Avrupa insan hakları sözleşmesi hukuku*. (H. Dinçer, M. Bingöllü Kılıcı ve U. Karan, Çev.) Ankara: Yüksek Yargı Makamlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi.

- İHEB. (1948). Ankara Üniversitesi, *İnsan hakları uygulama ve araştırma merkezi*. 05 30, 2023 tarihinde <http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/> adresinden alındı
- İnanç, H. ve Yazıcı, B. (2018). Kavramsal ve kuramsal boyutlarıyla insan hakları ve ifade özgürlüğüne sosyo-politik bir bakış. *Akademik Bakış Dergisi* (70), 132-147.
- Kapani, M. (2013). *Kamu hürriyetleri*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kaplan, A. (2008). *Raven'in ilerleyen matrisler plus testinin 12-13 yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenirlik ve ön norm çalışmalarına göre üstün zekâlı olan ve olmayan öğrencilerin mantıksal düşünme yeteneklerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karlı, M. D. (2004). Öğretmenliğin temel kavramları. M. D. Karlı (ed.), *Öğretmenlik mesleğine giriş* içinde (s. 1-28). Ankara: Öğreti, Pegem A Yayınları.
- Kepenekçi, Y. K. (2004). Hukuk ve öğretmenlik mesleği. M. D. Karlı (ed.), *Öğretmenlik mesleğine giriş* içinde (s. 179-204). Ankara: Öğreti, Pegem A Yayınları.
- Keskin, Z. (2023). İdari davalarda eşitlik denetiminin yoğunluğu. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 58-72.
- Kutlu Abu, N. (2022). Üstün yeteneklilerin kaynaştırılmasında farklılaştırılmış öğretim tasarımı. N. Kutlu Abu (ed.), *İlkokulda Üstün Yetenekli Öğrencilerin Çok Yönlü Desteklenmesi* içinde (s. 47-71). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kutlu Abu, N. (2022). Üstün yeteneklilik tanımları. N. K. Abu (ed.), *İlkokulda Üstün Yetenekli Öğrencilerin Çok Yönlü Desteklenmesi* içinde (s. 1-16). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Levent, F. (2011). *Üstün yeteneklilerin eğitime ilişkin görüş ve politikaların incelenmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. İstanbul: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=azD6s6H-tQ2MoS8aGvPMLw&no=wYDyvZekâaqxkc59p6KT-A>.
- Marland, S. P. (1972). *Education of the gifted and talented*. Volume 1: Report to the Congress of the United States by the U. S. Commissioner of Education.
- MEB. (1991). *Birinci özel eğitim konseyi*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2013, 02). *Özel yetenekli bireyler strateji ve uygulama planı (2013-2017)*. 01 01, 2023 tarihinde https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_10/25043741_zelyetenekli bireylerstratejiveuygulamaplan20132017.pdf adresinden alındı
- MEB. (2019). *MEB 2019-2023 stratejik planı*. Ankara.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973, 6 24). *Kanun (14574)*. Resmi Gazete.

- Naglieri, J. ve Das, J. (1990). Planning, attention, simultaneous, and successive (PASS) cognitive processes as a model for intelligence. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 8 (3), s. 303-337.
- Nohutçu, A. ve Kaya, A. G. (2020). *İnsan hakları ve demokratikleşme* (6 b.). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme* (6 b.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018, 07 07). 12 28, 2022 tarihinde Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm> adresinden alındı
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018, 07 07). *Yönetmelik* (30471). Resmi Gazete.
- Özgüven, İ. E. (2022). *Psikolojik Testler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pazarcı, H. (1997). *Uluslararası Hukuk Dersleri 1.Kitap* (6 b.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Platon. (2010). *Devlet*. (S. Eyüboğlu, & M. A. Cimcoz, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sak, U. (2010). *Üstün zekâlılar: özellikleri tanılanmaları eğitimleri*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Sak, U. (2017). Üstün zekâlı öğrencilerin eğitimi. İ. H. Diken (Dü.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* içinde (s. 539-581). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Silverman, L. (1993). *Early signs of giftedness*. 06 10, 2023 tarihinde <https://australiangiftedsupport.com/ccmword/wp-content/uploads/2014/12/1352283166.pdf> adresinden alındı
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1999). *Program geliştirmede öğretmen elkitabı* (8 b.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2004). *Program geliştirmede öğretmen elkitabı* (11 b.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sürer, F. (2022). *Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'de eğitim hakkı ile ilgili kararlarının incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Tokat.
- Şahin, F. (2022). *Kuramdan uygulamaya zekâ ve üstün zekâ*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Şahin, H. ve Zorlu, A. (2022). Türkiye'de özel yetenekli bireyleri tanılama süreci ve tanılamada kullanılan yöntemler. *Milli Eğitim Dergisi*, 51 (233), 863-885.
- Şirin, H. (2019, 05). Dil devriminin melez sözcükleri ve 'bağnaz' üzerine. *Türk Dili Dergisi*, 116 (809), 12-20.

- Tamul, Ö. F. (2017). *Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği'nin (Asis) sosyal geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tamul, Ö. F., Bal Sezerel, B., Sak, U. ve Karabacak, F. (2019, 12 11). Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği'nin (ASIS) sosyal geçerlik çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (49), s. 393-412.
- Tanık Önal, N. (2019). Üstün zekâlı çocukların tanılanmaları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2), 1591-1602.
- Tarhan, S. ve Kılıç, Ş. (2014). Identification of gifted and talented student and models in Turkey. *Journal of Gifted Education Research*, 2 (2), 27-43.
- Tezcan, M. (1981). *Eğitim sosyolojisine giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu. (1935). *Türk Dil Kurumu*. İstanbul: İstanbul Devlet Basım Evi.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 10 18). *Anayasa* (17863 (Mükerrer)). Resmi Gazete.
- Uygun, O. (1996). *Türkiye'de demokrasi ve insan hakları* (1 b.). Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Uygun, O. (2022). *Devlet teorisi* (9 b.). İstanbul: Onikilevha Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

http-1:

[Ataman.pdf \(fsm.edu.tr\)](http://ataman.pdf(fsm.edu.tr))

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-2:

<https://sozluk.gov.tr>

(Erişim Tarihi: 12/29/2022)

http-3:

<https://sozluk.gov.tr>

(Erişim Tarihi: 12/29/2022)

http-4:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18953.pdf>

(Erişim Tarihi: 27/02/2022)

http-5:

<https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/005.pdf>

(Erişim Tarihi: 27/02/2022)

http-6:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060531-2.htm>

(Erişim Tarihi: 09/01/2023)

http-7:

[Ataman.pdf \(fsm.edu.tr\)](Ataman.pdf (fsm.edu.tr))

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-8:

<https://www.davidsongifted.org/gifted-blog/profiles-of-the-gifted-and-talented/>

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-9:

<https://sozluk.gov.tr/>

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-10:

<http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/>

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-11: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_Protocol_1_TUR.pdf

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-12:

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-kânûn-i-esâsî/>

(Erişim Tarihi: 26/02/2023)

http-13:

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>

(Erişim Tarihi: 26/02/2023)

http-14:

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>

(Erişim Tarihi: 26/02/2023)

http-15:

https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_11/25034903_zelyeteneklibireylerin_eitimstratejiveuygulamaklavuzu.pdf

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-16:

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1988/27?EsasNo=1988%2F7&KararNo=1988%2F7>

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-17:

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2012/71?EsasNo=2011%2F90&KararNo=2012%2F71>

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-18:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf>

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-19:

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/129/ss427.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-20:

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/129/ss427.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

(Erişim Tarihi: 09/06/2023)

http-21:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1169.pdf>

(Erişim Tarihi: 21/12/2022)

http-22:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6955.pdf>

(Erişim Tarihi: 21/12/2022)

http-23:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9242.pdf>

(Erişim Tarihi: 21/12/2022)

http-24:

https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_10/25043741_zelyeteneklibireylerstratejiveuygulamaplan20132017.pdf

(Erişim Tarihi: 01/01/2023)

http-25:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf>

(Erişim Tarihi: 21/12/2022)

http-26:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18192.pdf>

(Erişim Tarihi: 21/12/2022)

http-27:

https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23011_1.pdf

(Erişim Tarihi: 21/12/2022)

http-28:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/08/20030827.htm>

(Erişim Tarihi: 08/01/2023)

http-29:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

(Erişim Tarihi: 08/01/2023)

http-30:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190710-6.htm>

(Erişim Tarihi: 08/01/2023)

http-31:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18812&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> ,

(Erişim Tarihi: 08/01/2023)

http-32:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24736&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

(Erişim Tarihi: 08/01/2023)

http-33:

<http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/285.pdf>

(Erişim Tarihi: 08/01/2023)

http-34:

http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_12/06214921_BIYLIYM_VE_SANAT_MERKEZLERIY_YOYNERGESIY.pdf

(Erişim Tarihi: 28/02/2023)

http-35:

https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/5_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-36:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_12/08162906_7_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-37:

https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/8_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-38:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165045_9_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-39:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165200_11_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-40:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165252_12_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-41:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165430_15_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-42:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-43:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-44:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-45:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11272.pdf>

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-46:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-47:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-48:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-49:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-50:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-51:

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf>

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-52:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-53:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-54:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-55:

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Cocuk-OIK-Raporu.pdf>

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-56:

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Sekizinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-Ortaogretim-Genel-Egitim-Mesleki-Egitim-Teknik-Egitim-OIK-Raporu.pdf>

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-57:

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Beden-Egitimi-Spor-ve-Istanbul-Olimpiyatlari-OIK-Raporu.pdf>

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-58:

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/129>

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-59:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani-2007-2013.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-60:

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dokuzuncu-Kalkinma-Plani-Egitim-Okul-Oncesi-Ilk-ve-Ortaogretim-OIK.pdf>

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-61:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Planı-2014-2018.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-62:

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-63:

https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/hukümetler_cilt_8.pdf

(Erişim Tarihi: 27/02/2023)

http-64:

https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/hukümetler_cilt_10.pdf

(Erişim Tarihi: 27/02/2023)

http-65:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110717-1.htm>

(Erişim Tarihi: 27/02/2023)

http-66:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140907-1.htm>

(Erişim Tarihi: 28/02/2023)

http-67:

https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukümet_programı.pdf

(Erişim Tarihi: 28/02/2023)

http-68:

<https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/65-hukumet-programi-20180125142728.pdf>

(Erişim Tarihi: 28/02/2023)

http-69:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7880.pdf>

(Erişim Tarihi: 27/02/2023)

http-70:

https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/5_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 21/12/2022)

http-71:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11162.pdf>

(Erişim Tarihi: 27/02/2023)

http-72:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_12/08162906_7_sura.pdf

(Erişim Tarihi: 22/12/2022)

http-73:

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11462.pdf>

(Erişim Tarihi: 27/02/2023)

http-74:

https://kdzereglibilsem.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/67/08/765945/dosyalar/2019_1/18153934_Bilsem_Nedir.pdf

(Erişim Tarihi: 10/06/2023)

http-75:

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/129>

(Erişim Tarihi: 10/06/2023)

http-76:

<https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/005.pdf>

(Erişim Tarihi: 27/02/2023)

http-77:

<https://sozluk.gov.tr>

(Erişim Tarihi: 12/29/2022)

